

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

NAMANGAN MUXANDISLIK-QURILISH
INSTITUTI

«ENERGETIKA SANOATNI
AXBOROTLASHTIRISH» FAKUL'TETI

«Informatika va AT» kafedrası

Web dasturlash

fanidan tajriba ishlarini bajarish bo'yicha

Uslubiy ko'rsatma

7-qism

Namangan

«Web dasturlash» fanidan tayyorlangan uslubiy ko'rsatma 5111000 –Kasb ta'limi (Informatika va axborot texnologiyalari) ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, undan talabalar va fan o'qituvchilari hamda mustaqil o'rganuvchilar foydalanishlari mumkin. Ushbu uslubiy ko'rsatma «Web dasturlash» fanidan tajriba ishlarini bajarish uchun mo'ljallangan. Unda tajriba ishlarini bajarish namunalari va topshiriqlar berilgan.

Uslubiy ko'rsatma na'munaviy o'quv dasturi asosida tuzilgan.

Muallif: U.G'oyipov– NamMQI «Informatika va axborot texnologiyalari» kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar - M.Olimov – NamMQI «Informatika va axborot texnologiyalari» kafedrasida dotsenti
- N.Otaxonov- NamDU Amaliy matematika va informatika kafedrasida mudiri, t.f.n.

Uslubiy ko'rsatma NamMQI “Informatika va AT” kafedrasining 201_ yil “___” _____ dagi “___” - son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakul'tet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

(Bayonnoma №_____ «___» _____ 201_ yil)

Uslubiy ko'rsatma NamMQI “Energetika sanoatni axborotlashtirish” fakulteti ilmiy-uslubiy kengashida muxokama qilingan va ko'rib chiqish uchun institut ilmiy kengashiga tavsiya etilgan.

(Bayonnoma №_____ «___» _____ 201_ yil)

Uslubiy ko'rsatma NamMQI ilmiy-uslubiy kengashida muxokama qilingan va chop etishga tavsiya etilgan.

(Bayonnoma №_____ «___» _____ 201_ yil)

SO'Z BOSHI

Bugungi kunda axborot kommunikatsion texnologiyalar, xususan internet texnologiyalari jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Bu esa talabalarni internetda ishlash ko'nikmalari bilan bir qatorda milliy hususiyatlarimizni hisobga olgan holda turli web saytlar yaratish texnologiyalarini bilishlari talabini qo'yadi.

Internet tarmog'ida ishlash, elektron sahifalardan foydalanish hamda elektron metodik materiallarni yaratishda web dasturlash tillari va dasturiy vositalari muhim vosita sifatida tobora ko'payib bormoqda. Ayniqsa, yaratilayotgan saytlarning aksariyati dinamik hususiyatga ega ekanligi, interaktivlik va kengaytirish imkoniyati mavjudligi bunday tipdagi saytlarni yaratish ehtiyojining ortishiga olib kelmoqda. Bu esa o'z navbatida foydalanuvchilar o'rtasida qaysi web dasturlash tillari yoki dasturiy vositalarni qoyilgan masalaning mazmunidan kelib chiqqan holda o'rganish lozimligi muammolarini keltirib chiqaradi.

Ushbu uslubiy ko'rsatmada web sahifalarni yaratish bo'yicha tajriba mashgulotlarni bajarish uchun topshiriqlar bir-biriga bog'liq ravishda bosqichma-bosqich berilgan bo'lib, web sahifalar uchun JQuery kutubxonasidan foydalanish, ma'lumotlar omborini yaratish va undan sahifada foydalanish amaliy ishlari namunalari ko'rsatilgan.

1-tajriba ishi

Ishning mazmuni: PHP va JQuery bilan ishlash. JQuery kutubxonasini saytga bog`lash. JQueryda hodisalar

Ishning maqsadi: JQuery kutubxonasi haqida tushunchaga ega bo`lish. Selektor va hodisalarni o`rganish. Talabalarda PHP va JQuery bilan ishlash hamda JQuery kutubxonasini saytga bog`lash bo`yicha amaliy malakalarni xosil qilish.

Nazariy qism

JQuery – bu tez, kichik va boy JavaScript kutubxona. U orqali HTML hujjat ob`yekt modeli manipulyatsiyalari, hodisalarni qayta ishlash, animatsiyalar bajarish, AJAX so`rovlari bilan ishlashni osonlashtirish chun mo`ljallangan.

Misollar:

1. Yashirish va ko`rsatish.

```
<html>

<head>

<link rel=«stylesheet" href="bootstrap.min.css"/>

<script src=«jquery.min.js"></script>

<script>

$(document).ready(function(){

$("#hide").click(function(){

$("#p").hide();

});

$("#show").click(function(){

$("#p").show();

});

});

</script>

</head>

<body>

<div class=«container well»>

<p class=«text-center»> If you click on the "Hide" button,I will disappear.</p>

<button id=«hide» class=«btn btn-success btn-sm">Hide</button>

<button id=«show" class=«btn btn-warning btn-sm">Show</button>
```

</div>

</body>

</html>

2. Matnni yashirish.

<html>

<head>

<link rel="stylesheet" href="bootstrap.min.css"/>

<script src="jquery.min.js"></script>

<script>

\$(document).ready(function(){

\$("#p").click(function(){

\$(this).hide();

})

})

</script>

</head>

<body>

<div class="container">

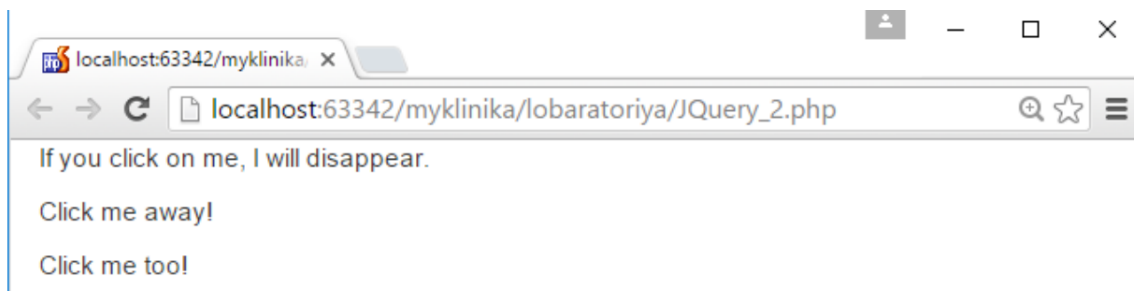
<p>If you click on me, I will disappear.</p>

<p>Click me away!</p>

<p>Click me too!</p></div>

</body>

</html>

3. Focus va Blur

```
<html>

<head>

<link rel="stylesheet" href="bootstrap.min.css"/>

<script src="jquery.min.js"></script>

<script>

$(document).ready(function(){

$("input").focus(function(){

$(this).css("background", "#cccccc");

})

$("input").blur(function(){

$(this).css("background", "#ffffff")

})

})

</script>

</head>

<body>

<div class="container well">

<form action="JQuery_1.php">

<label for="ism">Ism </label><input id="ism" style="margin-left: 50px" type="text"/><br/>

<label for="fam">Familya </label><input id="fam" style="margin-left: 22px" type="text"/>

<br/>

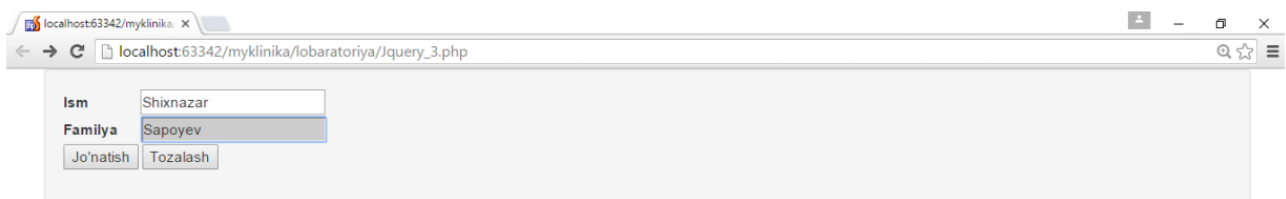
<input type="submit" value="Jo'natish"/>

<input type="reset" value="Tozalash"/>

</form>

</body>

</html>
```


4. Hover hodisasi.

```
<html>
```

```

<head>

<link rel="stylesheet" href="bootstrap.min.css"/>

<script src="jquery.min.js"></script>

<script>

$(document).ready(

function(){

$("#btn").hover(function(){

alert("You entered button!");

},

function(){

alert("By! You now leave button!");

})

})

</script>

</head>

<body>

<div class="container well">

<form action="JQuery_1.php">

<label for="ism">Login: </label><input id="ism" style="margin-left: 50px"

type="text"/><br/>

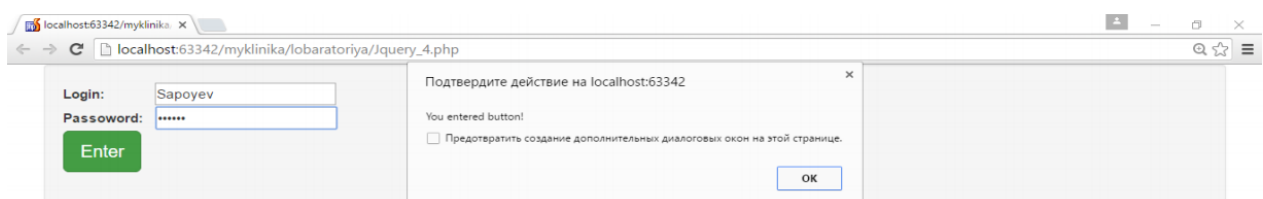
<label for="fam">Passoword: </label><input id="fam" style="margin-left: 12px"

type="password"/> <br/>

<button class="btn btn-success btn-lg" id="btn">Enter</button>

</form></body></html>

```


5. Mouseleave hodisasi.

```

<html>

<head>

```

```

<link rel="stylesheet" href="bootstrap.min.css"/>

<script src="jquery.min.js"></script>

<script>

$(document).ready(function(){

$("#in").mouseleave(function(){

alert("Emailingizni kiritdingizmi!")

})

})

</script>

</head>

<body>

<div class="container well">

<form action="JQuery_1.php">

<label for="ism">Ism </label><input id="ism" style="margin-left: 50px"

type="text"/><br/>

<label for="fam">Familya </label><input id="fam" style="margin-left: 22px"

type="text"/><br/>

<label>Parol </label><input id="in" style="margin-left: 40px" type="password"/><br/>

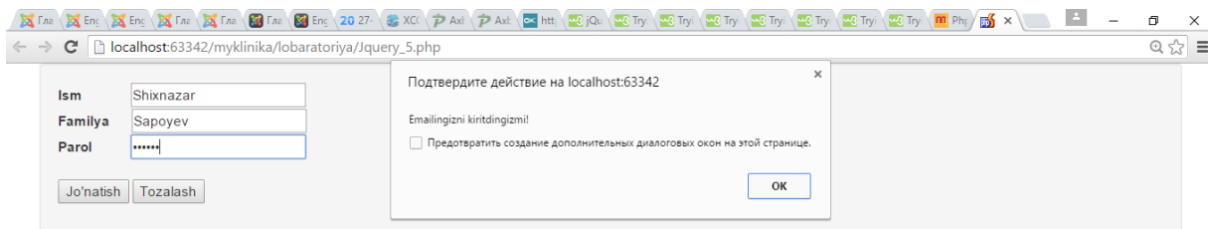
<input type="submit" value="Jo'natish"/>

<input type="reset" value="Tozalash"/>

</form></div>

</body></html>

```


2-tajriba ishi

Ishning mazmuni: Internet magazin uchun phpMyAdmin muhiti yordamida ma'lumotlar omborini yaratish. Foydalanuvchilar yaratish va ularga huquqlar berish. MB jadvallarini yaratish, taxrirlash

Ishning maqsadi: Talabalarga phpMyAdmin muhitidan foydalanib MySQL ma'lumotlar ombori va jadvallarini yaratish hamda MO foydalanuvchilarni yaratish va ularga huquqlar berish malakasini xosil qilish.

MySQL MBBT ning asosiy operatorlari

Ma'lumotlar bazasi bilan quyidagi amallarni bajarish mumkin:

1. Ma'lumotlar bazasini (MB) yaratish, o'chirish va o'zgartirish.
2. Foydalanuvchilarga vakolat berish, o'chirish, o'zgartirish, qo'shish.
3. Ma'lumotlar bazasi (jadval va yozuvlar)ga ma'lumotlarni kiritish, o'chirish va o'zgartirish;
4. MB ma'lumotlarini saralash.

Birinchi ikkita amalni bajarish huquqi faqatgina MBBT administratorlari va maxsus huquqi bor foydalanuvchilarga berilgan.

Ma'lumotlar bilan ishlashda ma'lumotlar bazasini yaratish, lozim bo'lganda bu ma'lumotlar saqlanadigan jadvallar strukturasini o'zgartirish va o'chirish kerak bo'ladi. Buning uchun SQL ning quyidagi operatorlari mavjud CREATE TABLE, ALTER TABLE va DROP TABLE.

Ma'lumotlar bazasini yaratish: CREATE TABLE operatori

CREATE TABLE operatori joriy ma'lumotlar bazasida berilgan nom bilan jadval yaratadi. Agar ma'lumotlar bazasi aktivlashmagan bo'lsa yoki berilgan jadval nomi mavjud bo'lsa, buyruqni bajarishda xatolik haqida ogohlantiradi.

Sintaksisi:

CREATE [TEMPORARY] TABLE [IF NOT EXISTS] jadval_nomi
[(ustunlarni_aniqlash,...)] [jadval_opsiyasi] [select_ifoda]

MySQL 3.22 va undan keyingi versiyalarida jadval nomini ma'lumotlar_bazasi_nomi.jadval_nomi kabi ko'rsatadi. Yozuvning bu ko'rinishi ko'rsatilgan ma'lumotlar bazasi joriy yoki joriymasligiga bog'liq emas.

MySQL 3.23-versiyasida vaqtinchalik jadval yaratish uchun TEMPORARY kalit so'zi ishlatiladi. Vaqtinchalik jadval bog'lanish yakunlanganda avtomatik tarzda o'chiriladi, uning nomi esa berilgan bog'lanish davomida haqiqiy hisoblanadi. Bu shuni anglatadiki, ikkita turli bog'lanishda mavjud jadval xuddi shunday nomli jadval bilan yoki bir xil nomli vaqtinchalik jadvallar bir-biri bilan konf-liktsiz ishlatilishi mumkin (yoki mavjud jadval vaqtinchalik jadval o'chirilguncha yashirin bo'lib turadi). MySQL 4.0.2-versiyasida vaqtinchalik jadvallarni yaratish uchun CREATE TEMPORARY TABLES vakolatiga ega bo'lish zarur.

MySQL 3.23 va undan keyingi versiyalarida ko'rsatilgan jadval mavjud bo'lsa, xato bermasligi uchun IF NOT EXISTS kalit so'zi ishlatiladi. Bu holda jadval strukturalarining bir xilligi tekshirilmay-di.

Har bir jadval ma'lumotlar bazasi katalogida aniqlangan fayllar to'plami singari tasvirlanadi.

ustunlarni_aniqlash parametri jadvalda qanday ustunlar bo'lishi kerakligini belgilaydi. Jadvalning har bir ustuni bo'sh bo'lishi (NULL), odatga ko'ra qiymatga ega bo'lishi, kalitli yoki avtoinkrement (AUTO_INCREMENT) bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, har bir ustun uchun unda saqlanadigan ma'lumotlar tipini ko'rsatish kerak. Agar NULL ham, NOT NULL ham ko'rsatilmasa, u holda ustun NULL ko'rsatilgandek, interpretatsiya qilinadi. Agar maydon avtoinkrement sifatida belgilansa, u holda jadvalga ma'lumot kiritilganda va bu maydonga bo'sh qiymat (NULL, yoki hech narsa yozilmaganda) yoki 0 kiritilganda uning qiymati har gal 1 ta qiymatga oshiriladi. Jadvalda avtoinkrement maydon faqatgina bitta bo'lishi mumkin, shuning uchun uni indekslash shart emas. Avtoinkrement ketma-ketligi 1 dan boshlanadi.

Qoidaga ko'ra ustunlar quyidagicha beriladi (ustunlarni_aniqlash):

ustun__nomi tipi [NOT NULL | NULL] [DEFAULT odatga ko'ra qiymati]
[AUTO_INCREMENT][PRIMARY KEY] [reference_definition]

Ustun tipi (ustunlarni_aniqlash parametrining ustunnomi tipi) quyidagilardan birortasini qabul qilishi mumkin:

- butun: INT[(length)] [UNSIGNED] [ZEROFILL]
- haqiqiy: REAL[(length,decimals)] [UNSIGNED] [ZERO-FILL]
- belgili: CHAR(length) [BINARY] va VARCHAR(length) [BINARY]
- katta obyektlar bilan ishlash uchun: BLOB
- matnli: TEXT
- sana va vaqt: DATE va TIME

Maydon (ustun) uzunligi kiritilayotgan qiymatda jami nechta raqam (belgi) qatnashishi kerakligini aniqlaydi. dec qatnashgan may-donlarda esa bu o'nlik kasrlarda nuqtadan so'ng, ya'ni kasr qismi nechta raqamdan iborat bo'lishi kerakligini bildiradi. Bu sonlar faqatgina ustunning maksimal uzunligini hisoblash uchun ishlatiladi.

ustunlarni_aniqlashda ustunlar soni va tipi bilan birga chegara-lash va tekshirish uchun kalitli va indeksli ustunlar ro'yxatini ham berish mumkin:

PRIMARY KEY (indekslangan_ustun_nomi, ...)

yoki

KEY [indeks_nomi] (indekslangan_ustun_nomi,...) yoki

INDEX [indeks_nomi] (indekslangan_ustun_nomi,...) yoki

UNIQUE [INDEX] [indeks_nomi] (indekslangan_ustun_nomi,...) yoki

FULLTEXT [INDEX] [indeks__nomi] (indekslangan_ustun_nomi,...) yoki

[CONSTRAINT symbol]

FOREIGN KEY [indeks_nomi] (indekslangan_ustun_nomi,...)

[reference_definition]

yoki

CHECK (expr)

FOREIGN KEY, CHECK va REFERENCES lar ayni vaqtda MySQLda hech qanday vazifani bajarmaydi. Ular boshqa SQL

serverlar bilan hamkorlik qilish uchun qo'shilgan. Shuning uchun ularga to'xtalmaymiz.

Ko'p hollarda ustunga kiritilgan qiymatlar bir-biridan farq qilishi mumkin. Agar ustun uchun UNIQUE cheklanish o'rnatilsa, bu ustunga mavjud qiymatni kiritishga urinish rad etiladi. Bu cheklanish bo'sh emas (NOT NULL) deb e'lon qilingan ustunlarga qo'llanishi mumkin.

Masalan,

```
CREATE TABLE Student (id INT NOT NULL UNIQUE, surname  
VARCHAR(100), name VARCHAR(50), stipend INT, kurs INT, city  
VARCHAR(100), birthday DATA, univ INT );
```

Unikalligi talab qilinadigan ustunlardagi kalitlar (birlamchi ka-litlardan tashqari) kandidat kalitlar yoki kalitlar deyiladi.

Jadval cheklanishi UNIQUE ustunlar guruhiga o'rnatilishi mumkin. Bu bir necha ustunlar qiymatiari kombinatsiyasi unikalligini ta'minlaydi.

SQL birlamchi kalitlarni to'g'ridan to'g'ri birlamchi kalit (PRIMARY KEY) cheklanishi orqali ta'riflaydi. PRIMARY KEY jadvalni yoki ustunlarni cheklashi mumkin. Bu cheklanish UNIQUE cheklanishi kabi ishlaydi, jadval uchun faqat bitta birlamchi kalit (ixtiyoriy sondagi ustunlar uchun) aniqlanishi mumkin. Birlamchi kalitlar NULL qiymatiga ega bo'lishi mumkin emas.

Masalan:

```
CREATE TABLE Student  
(id INT NOT NULL PRIMARY KEY, surname VARCHAR(100), name  
VARCHAR(50), stipend INT, kurs INT, city VARCHAR(100), birthday DATA, univjd  
INT);
```

Jadval yaratishda, uni ba'zi xususiyatlari (jadval_opsiyasi)ni ham ko'rsatish kerak, masalan:

- jadval tipi: TYPE = {BDB | HEAP | ISAM | InnoDB | MERGE | MRGMYISAM | MYISAM }
- avtoinkrement hisoblagichining boshlang'ich qiymati: AUTO INCREMENT = son
- jadval satrining o'rtacha uzunligi: AVGROWLENGTH = son
- jadval uchun izoh (60 belgidan iborat satr): COMMENT = «satr»
- satrning taxminiy eng katta va eng kichik qiymati: MAX_ ROWS = son va MIN_ROWS = son

NOT NULL jadval ustunidagi barcha yacheykalar qiymatga ega bo'lishi zarurligini bildiradi, agar NOT NULL ko'rsatilmasa, ustun qiymatlari bo'sh (NULL) bo'lishi mumkin.

AUTOINCREMENT — sonli ustunlar uchun ishlatiladigan MySQL ning maxsus imkoniyati. Agar jadvalga satrlarni qo'yishda ushbu maydonni bo'sh qoldirilsa, MySQL avtomatik tarzda identifikatorning unikal qiymatini qo'yadi. Bu qiymat maydondagi mavjud maksimal qiymatdan bittaga katta bo'ladi. Har bir jadvalda bunday maydon faqatgina bitta bo'ladi. AUTO_INCREMENT ustunlari indekslangan bo'lishi zarur.

PRIMARY KEY kalit so'zi ustun nomidan so'ng aniqlanib, ushbu ustun jadval uchun birlamchi kalit ekanligini anglatadi. Ushbu ustundagi ma'lumotlar unikal bo'lishi lozim. MySQL ushbu ustunni avtomatik tarzda indekslaydi.

UNSIGNED chegaralashi qo'yilgan ustun qiymati yoki butun son yoki nol bo'lishi mumkin.

1-misol. Talabalar portalining o'quv jarayoni jadvallarini yaratamiz.

```
mysqi>CREATE TABLE Student
```

(stud_id INT UNSIGNED NOT NULL PRIMARY KEY, surname VARCHAR(100), name VARCHAR(100), stipend INT, kurs INT, city VARCHAR(200), birthday DATE, univjd INT UNSIGNED NOT NULL);

```
mysql>CREATE TABLE exam_marks (exam_id INT UNSIGNED NOT NULL  
PRIMARY KEY, stud_id INT UNSIGNED NOT NULL, subj_id INT UNSIGNED  
NOT NULL, mark INT, exam_date DATA );
```

```
mysql>CREATE TABLE subject
```

```
(subj_id INT UNSIGNED NOT NULL PRIMARY KEY, subj_name  
VARCHAR(100) NOT NULL, hour INT, semestr INT);
```

```
mysql>CREATE TABLE lecturer
```

```
(lecturerJd INT UNSIGNED NOT NULL PRIMARY KEY, surname  
VARCHAR(100) NOT NULL, name VARCHAR(100) NOT NULL, city  
VARCHAR(200), univjd INT UNSIGNED NOT NULL );
```

```
mysql>CREATE TABLE subject
```

```
(lecturerJd INT UNSIGNED NOT NULL, subjjd INT UNSIGNED NOT NULL);
```

```
mysql>CREATE TABLE univercity
```

```
(univ_id INT UNSIGNED NOT NULL PRIMARY KEY, univ_name  
VARCHAR(100) NOT NULL, rating INT, city VARCHAR(200));
```

Jadval yaratishda CREATE buyrug'ining yana bir elementi SELECT ifodasi (select ifodasi) ham qatnashishi mumkin. [IGNORE | REPLACE] SELECT ... (SELECT ning ixtiyoriy to'g'ri ifodasi)

Agar CREATE buyrug'i yordamida jadval yaratishda select_ifodasi ko'rsatilsa, u holda tanlashda olingan barcha maydonlar yaratilgan jadvalga qo'shiladi.

MySql ning maxsus SHOW buyrug'i yordamida ma'lumotlar bazasi tarkibi (ma'lumotlar bazasi jadvallari va jadval maydonlari) ni ko'rish mumkin.

2-misol. Barcha ma'lumotlar bazalarini ko'rsatish:

```
mysql>SHOW databases;
```

3-misol. talaba ma'lumotlar bazasini joriy etish (aktivlashtirish):

```
mysql>use talaba;
```

4-misol. Joriy (aktiv) bazadagi barcha jadvallarini ko'rsatish:

```
mysql>show tables;
```

MySQL ma'lumotlar bazasidagi jadvallar ro'yxatini chiqazadi:

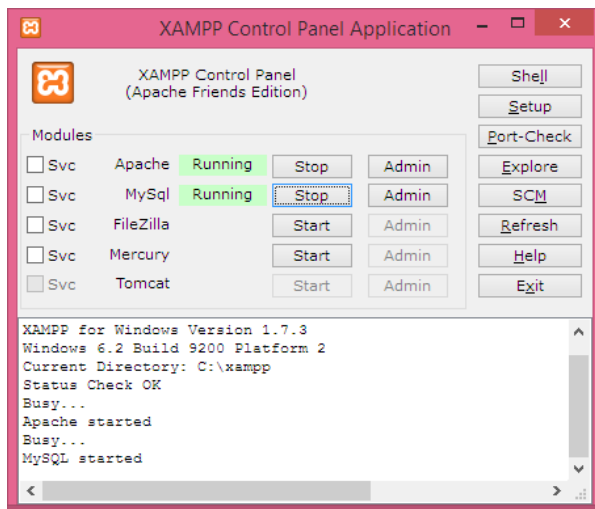
```
____ Tables in talaba _____  
____ student _____  
____ exam_marks _____  
____ subject _____  
____ lecturer _____  
____ subject _____  
____ univercity _____
```

6 rows in set (0.07 sec)

1-topshiriq: *phpMyAdmin muhiti yordamida guruh talabalari ma'lumotlar omborini yarating.*

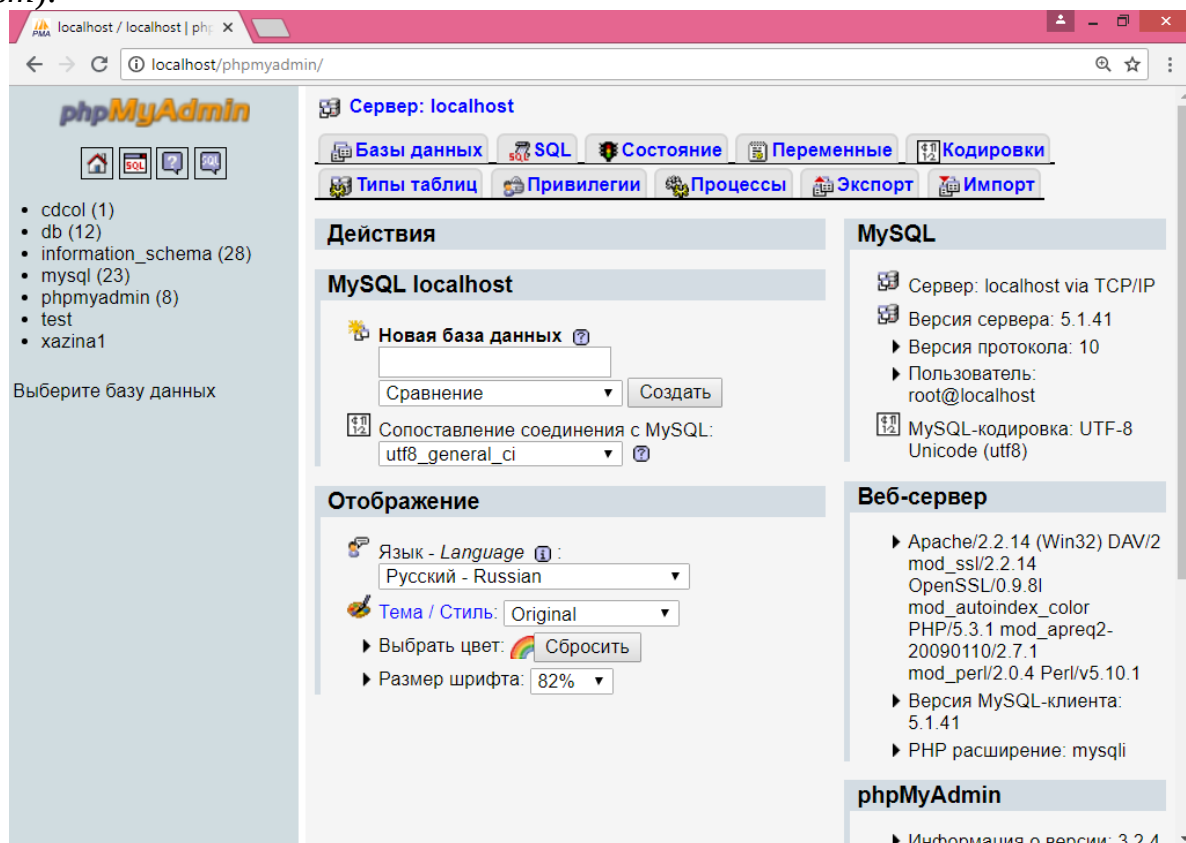
Бажарish namunasi:

1. XAMPP dasturi boshqaruv paneli ishga tushiramiz va undagi Apache hamda MySQL bo'limlarini qarshisidagi **start** tugmalarni bosib ularni ishga tushiramiz (1-rasm).

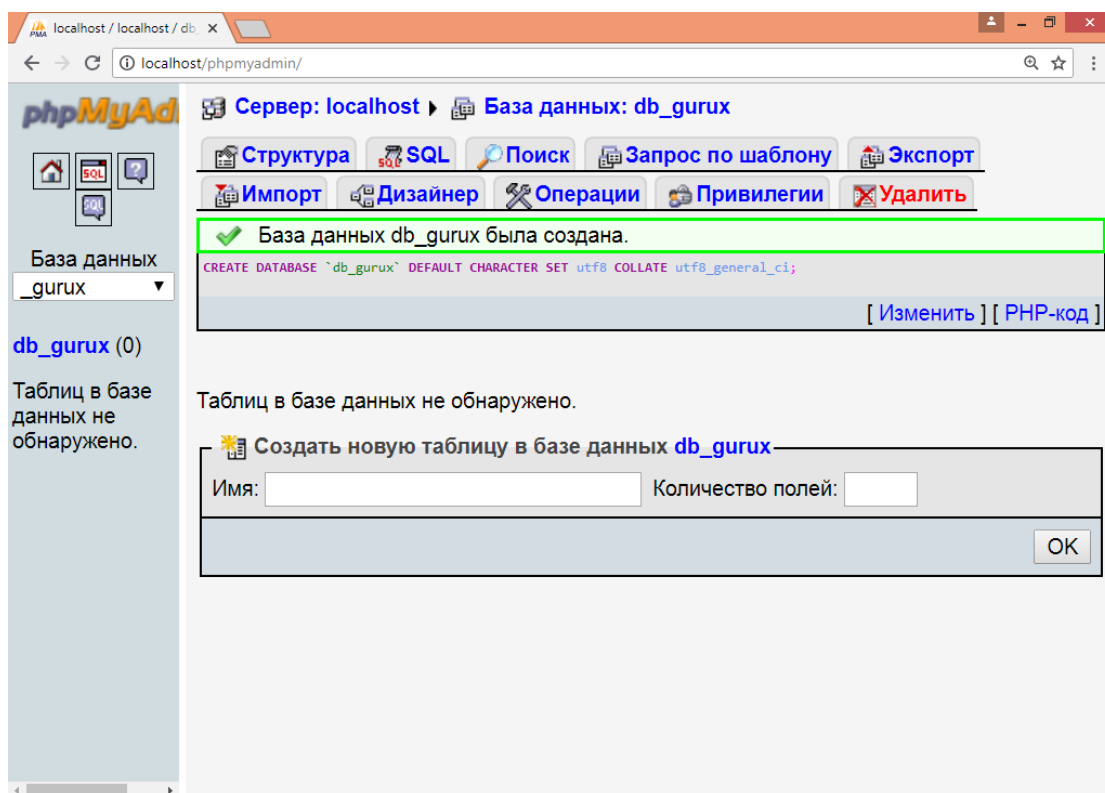
1-rasm

2. Web brauserni ishga tushiramiz va uning manzillar qatoriga **localhost/phpmyadmin** manzilini kiritamiz. Natijada quyidagi sahifa hosil bo'ladi (XAMPP ning versiyalariga qarab bu ko'rinish boshqacharoq bo'lishi mumkin) (2-rasm).

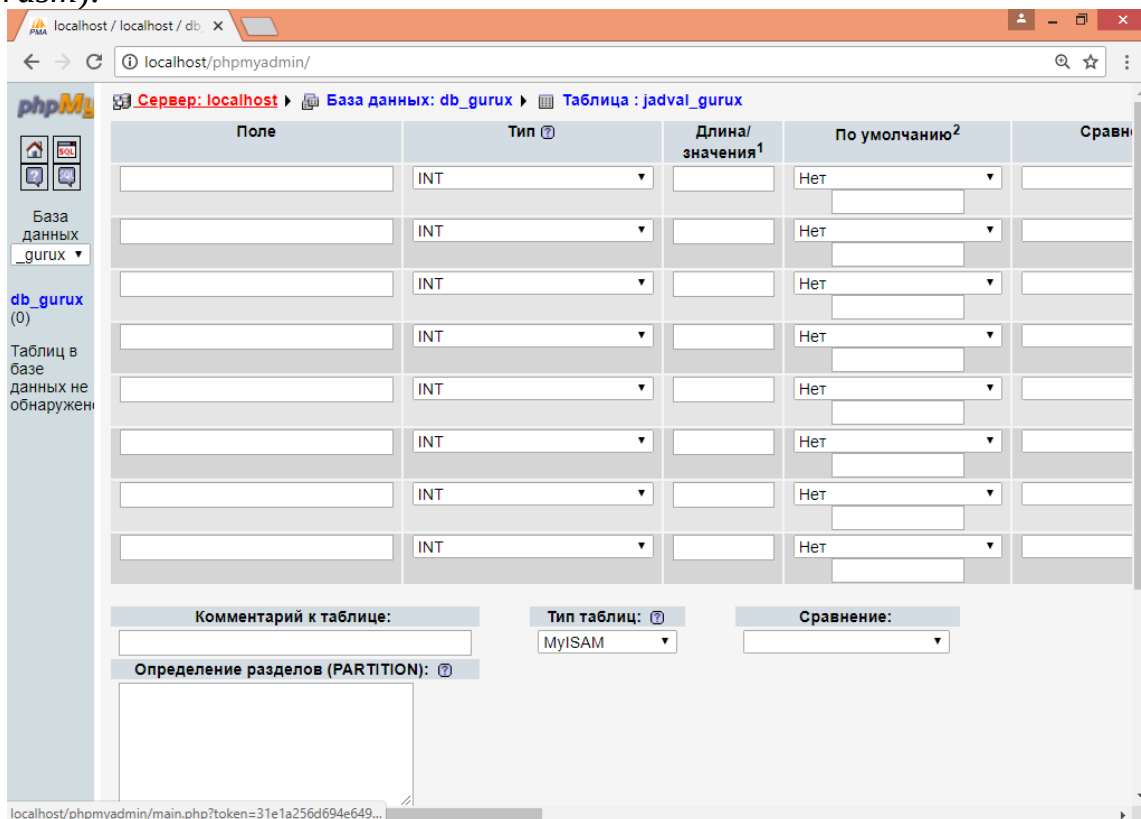
2-rasm

3. Новая база данных maydoniga **db_gurux** matnini kiritib, keyingi **Сравнить** maydonini **utf8_general_ci** ga tenglaymiz va **Создать** tugmasini bosamiz. Quyidagi sahifa paydo bo'ladi (3-rasm).

3-rasm

4. Создать новую таблицу в базе данных db_gurux bo'limidagi **Имя** maydoniga jadval uchun nom masalan, **jadval_gurux** ni va **Количество полей** maydoniga jadval maydonlari soni masalan **8** ni kiritib **OK** tugmasi bosiladi. Quyidagi sahifa paydo bo'ladi (4-rasm).

4-rasm

5. **Поле** (maydon), **Тип** (turi), **Длина/значения** (uzunligi) kabi maydonlarni maqsadga ko'ra to'ldiramiz ya'ni jadval maydonlari nomini, turini va unga kiritish mumkin bo'lgan maksimal belgilar sonini kabilarni kiritamiz (Agar maydon avtoto'ldiriluvchi bo'lsa **A_I** bo'limi belgilab qo'yiladi. Kalitli maydon sifatida belgilanishi lozim bo'lsa **Индекс** maydoni **PRIMARY** qiymatiga tenglanadi. Bizning misolimizda **ID** maydoni shunday uchun belgilanadi) (5-rasm).

Поле	Тип	Длина/значения ¹	По умолчанию ²	Сравни
id_talaba	INT	3	Нет	
fam_talaba	VARCHAR	50	Нет	
ism_talaba	VARCHAR	50	Нет	
sharif_talaba	VARCHAR	50	Нет	
jins_talaba	VARCHAR	10	Нет	
millat_talaba	VARCHAR	20	Нет	
viloyat_talaba	VARCHAR	20	Нет	
tuman_talaba	VARCHAR	20	Нет	
	VARCHAR	20	Нет	

Комментарий к таблице:

Тип таблиц: MyISAM

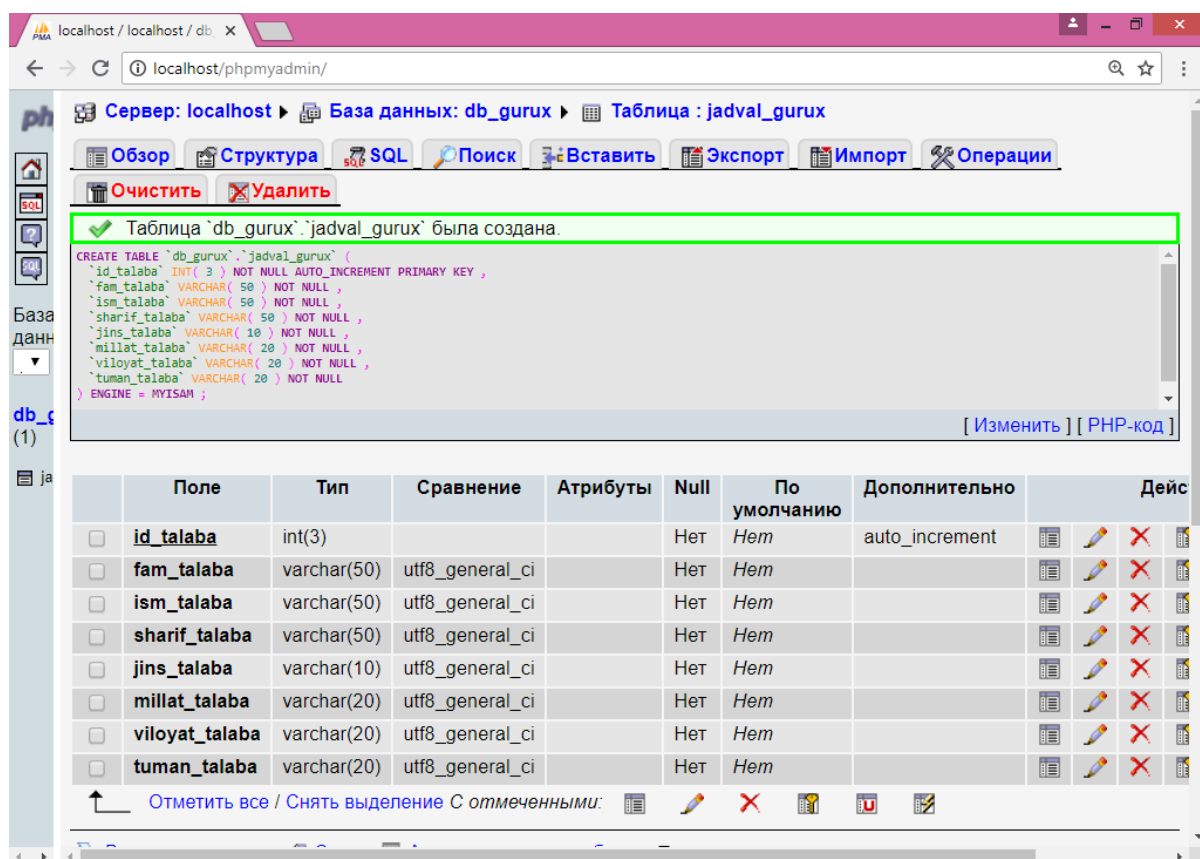
Сравнение:

Определение разделов (PARTITION):

Сохранить Или Добавить 1 поле(я) OK

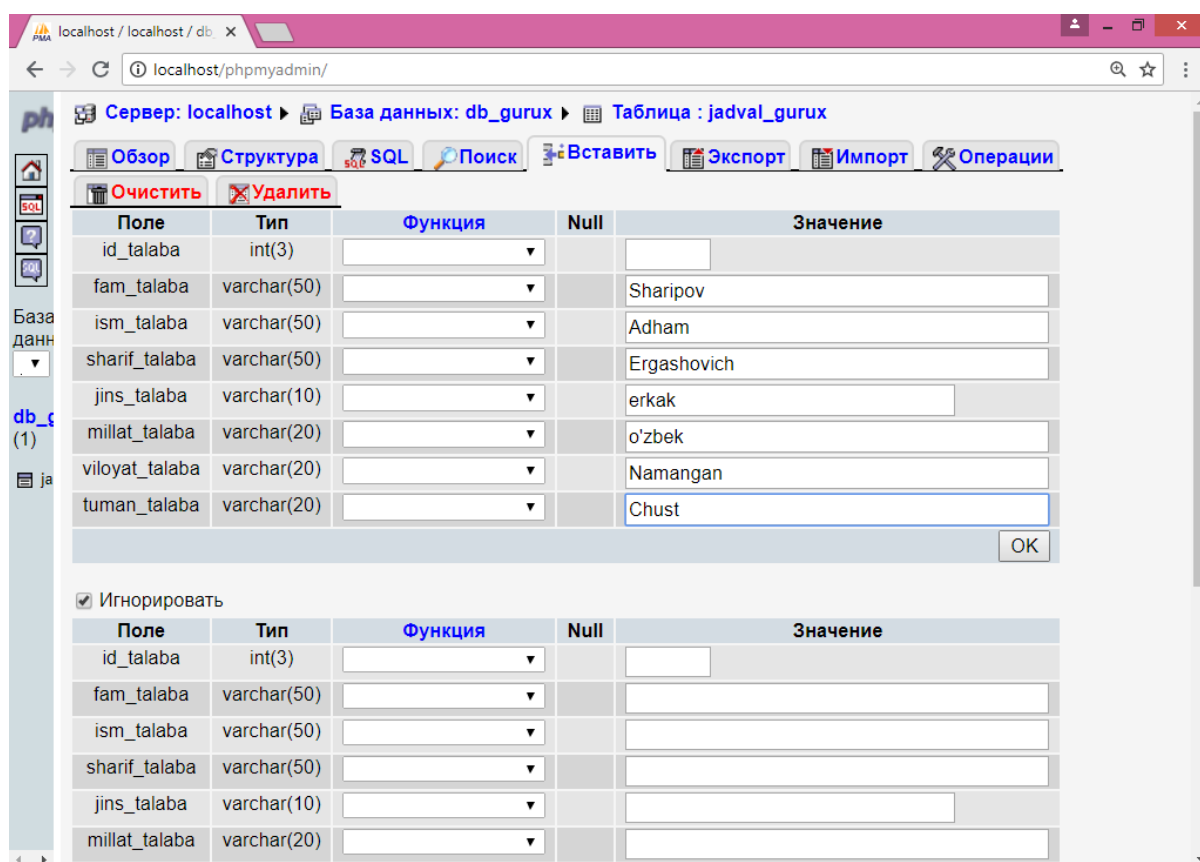
5-rasm

6. Tegishli maydonlar to'ldirilgach Сохранить tugmasi bolsiladi. Sahifada jadval yaratilganligi va uning maydonlari haqida ma'lumot sahifasi hosil bo'ladi (6-rasm).

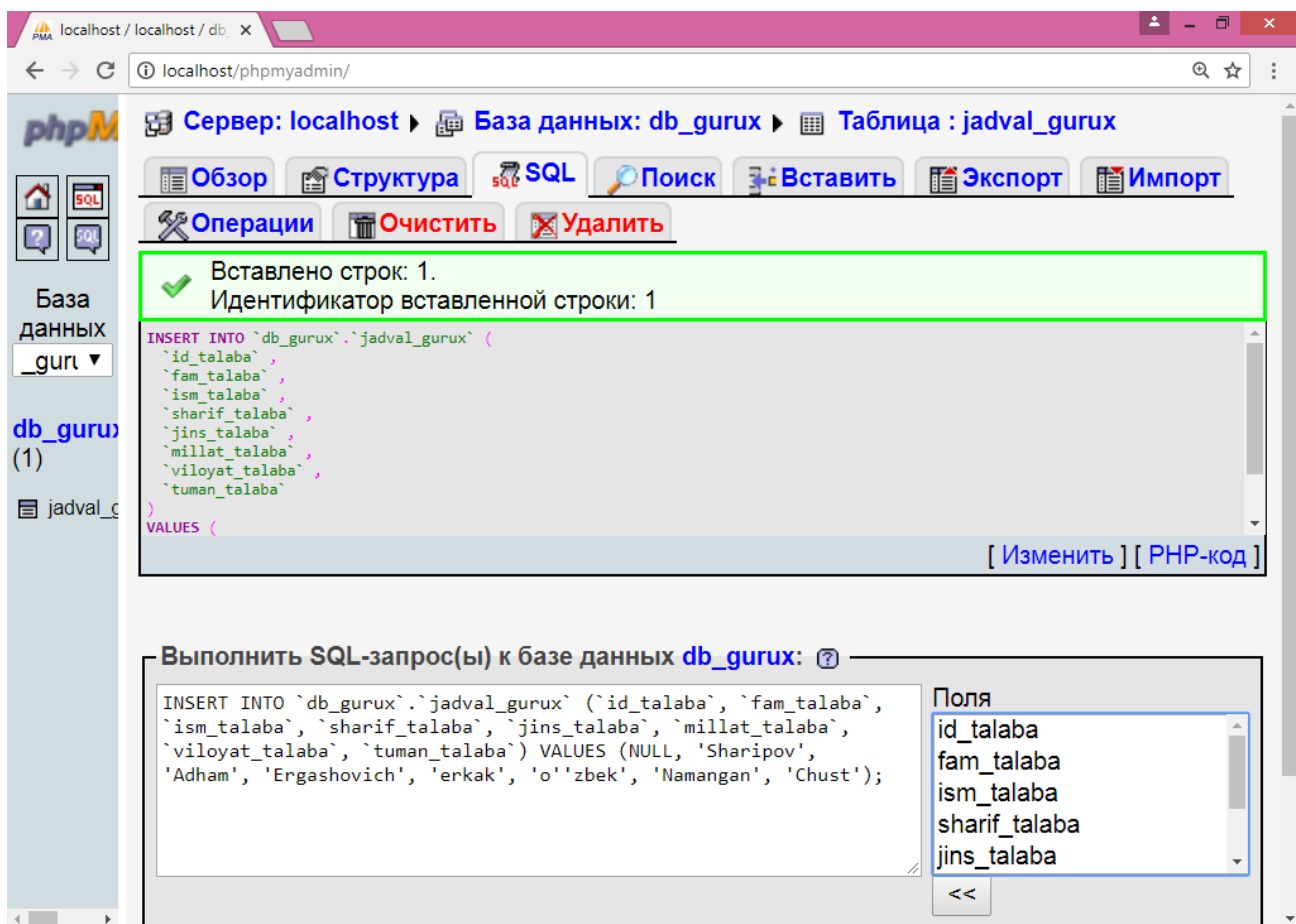
6-rasm

7. **Вставить** tugmasini bosibamiz va paydo bo'lgan sahifaga jadvalning dastlabki qator ma'lumotini kiritamiz (7-rasm).

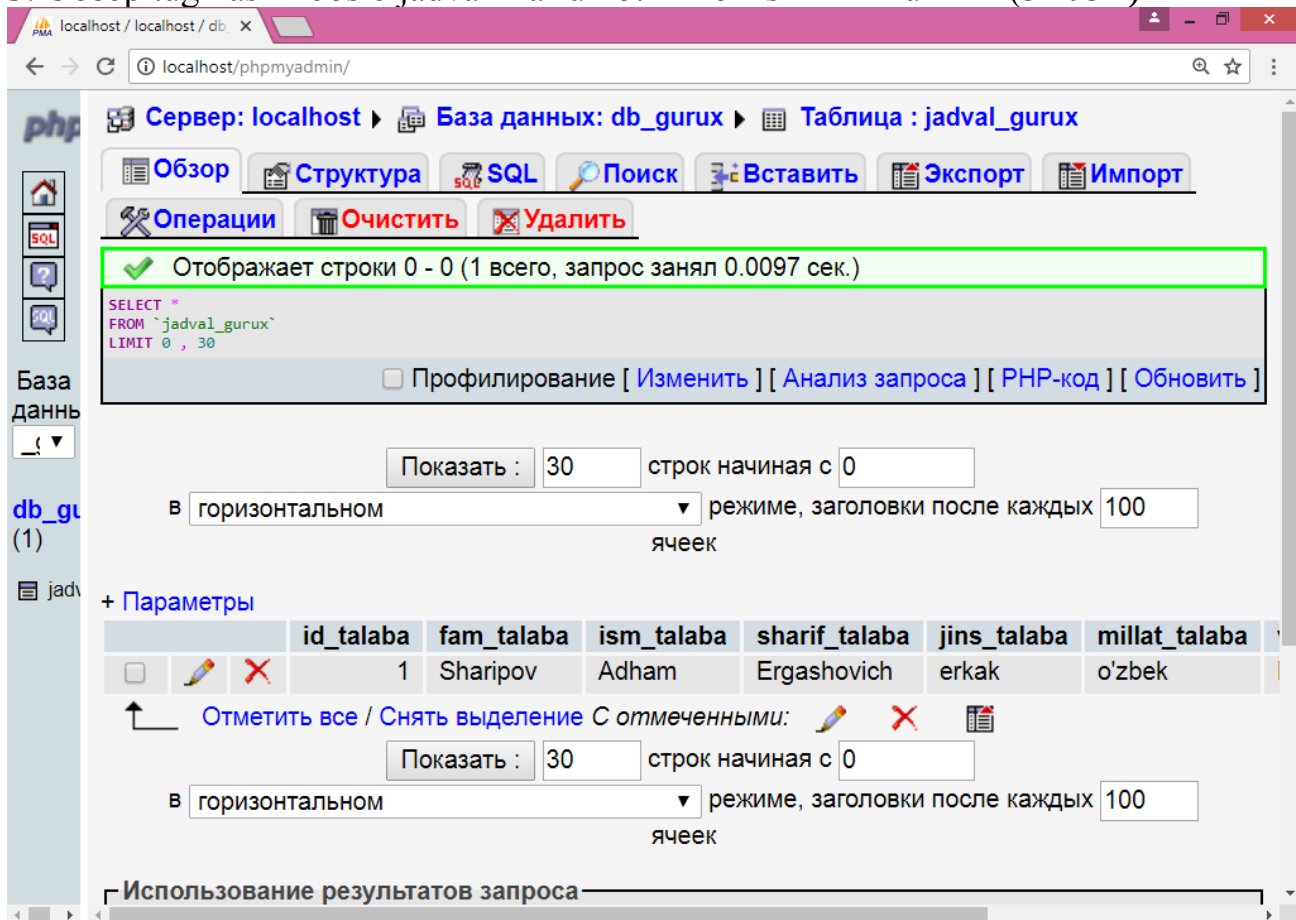

7-rasm

8. Ok tugmasini bosilsa ma'lumot saqalangani haqida quyidagi sahifa hosil bo'ladi (8-rasm).

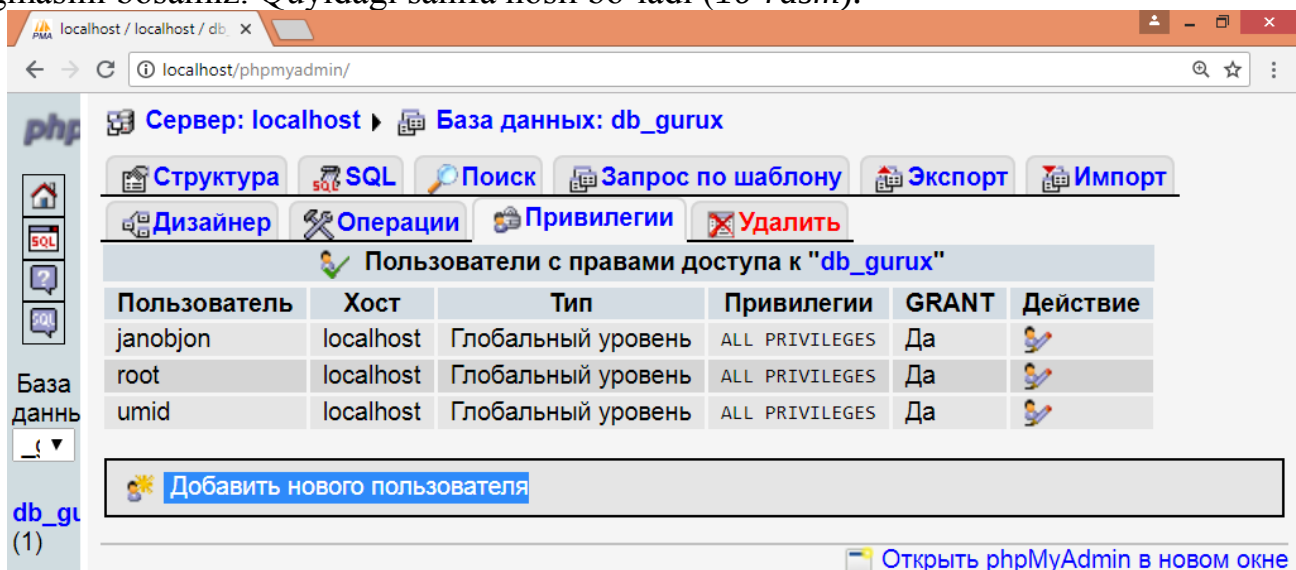
9. Обзор tugmasini bosib jadval ma'lumotini ko'rishimiz mumkin (9-rasm)

9-rasm

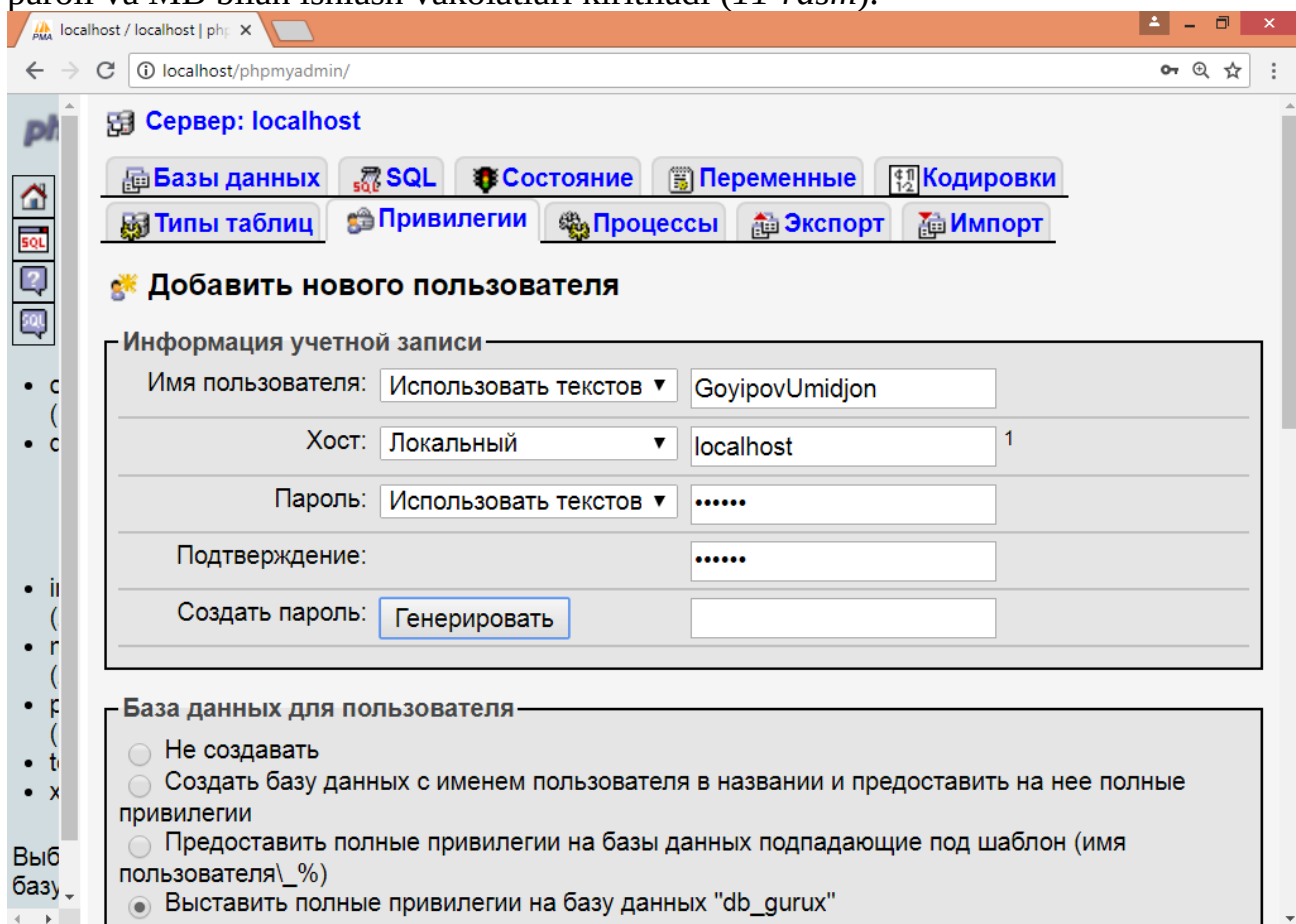
2-topshiriq. phpMyAdmin muhiti yordamida MB foydalanuvchisini yarating

Бажарish namunasi: База данных: db_gurux tugmasini bosamiz. Привилегии tugmasini bosamiz. Quyidagi sahifa hosil bo'ladi (10-rasm).

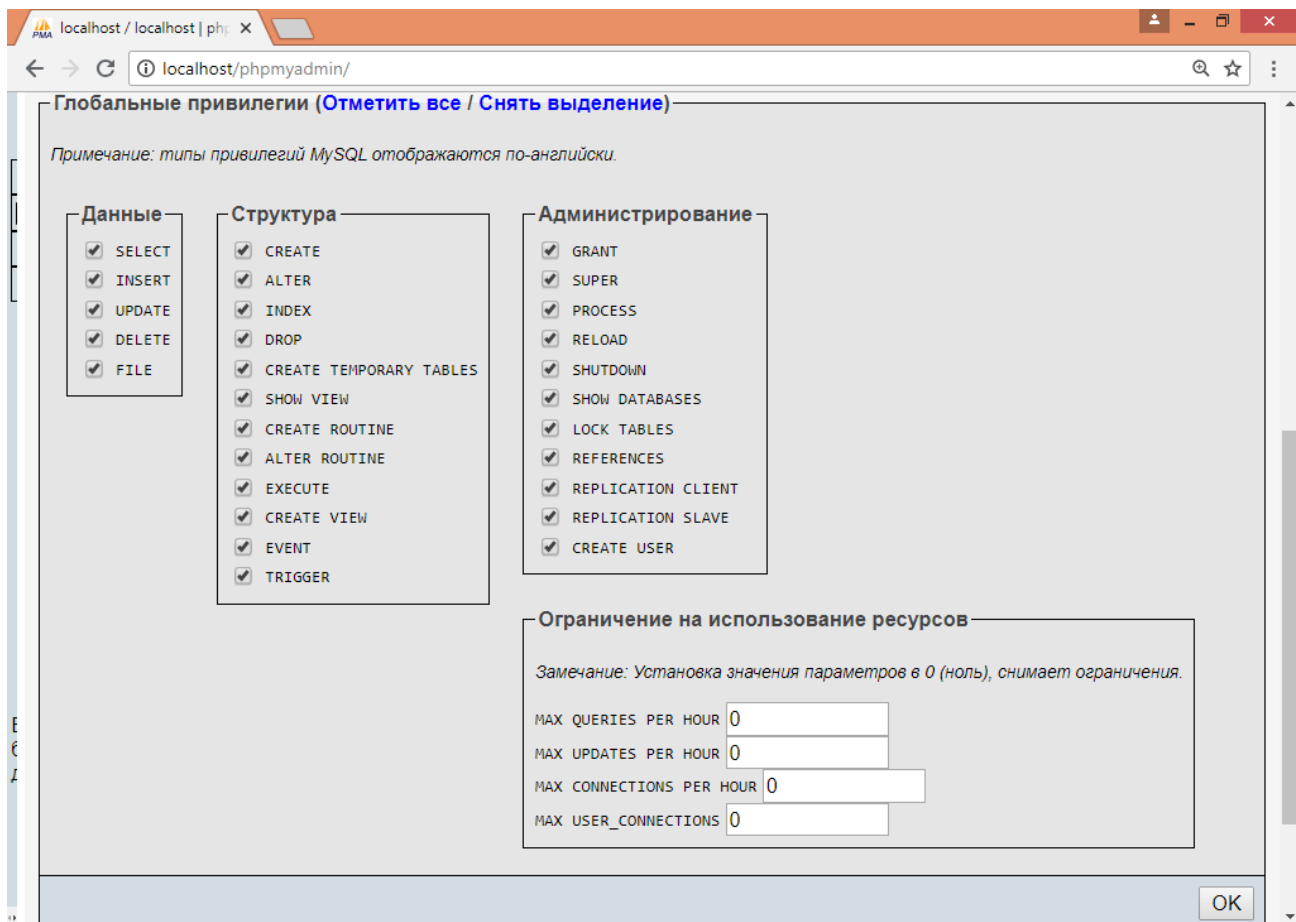
10-rasm

Undan Добавить нового пользователя tugmasin bosiladi. Maydonlarni quyidagicha to'ldiramiz. Bu sahifada yangi foydalanuvchi ning nomi, xost nomi, paroli va MB bilan ishlash vakolatlari kiritiladi (11-rasm).

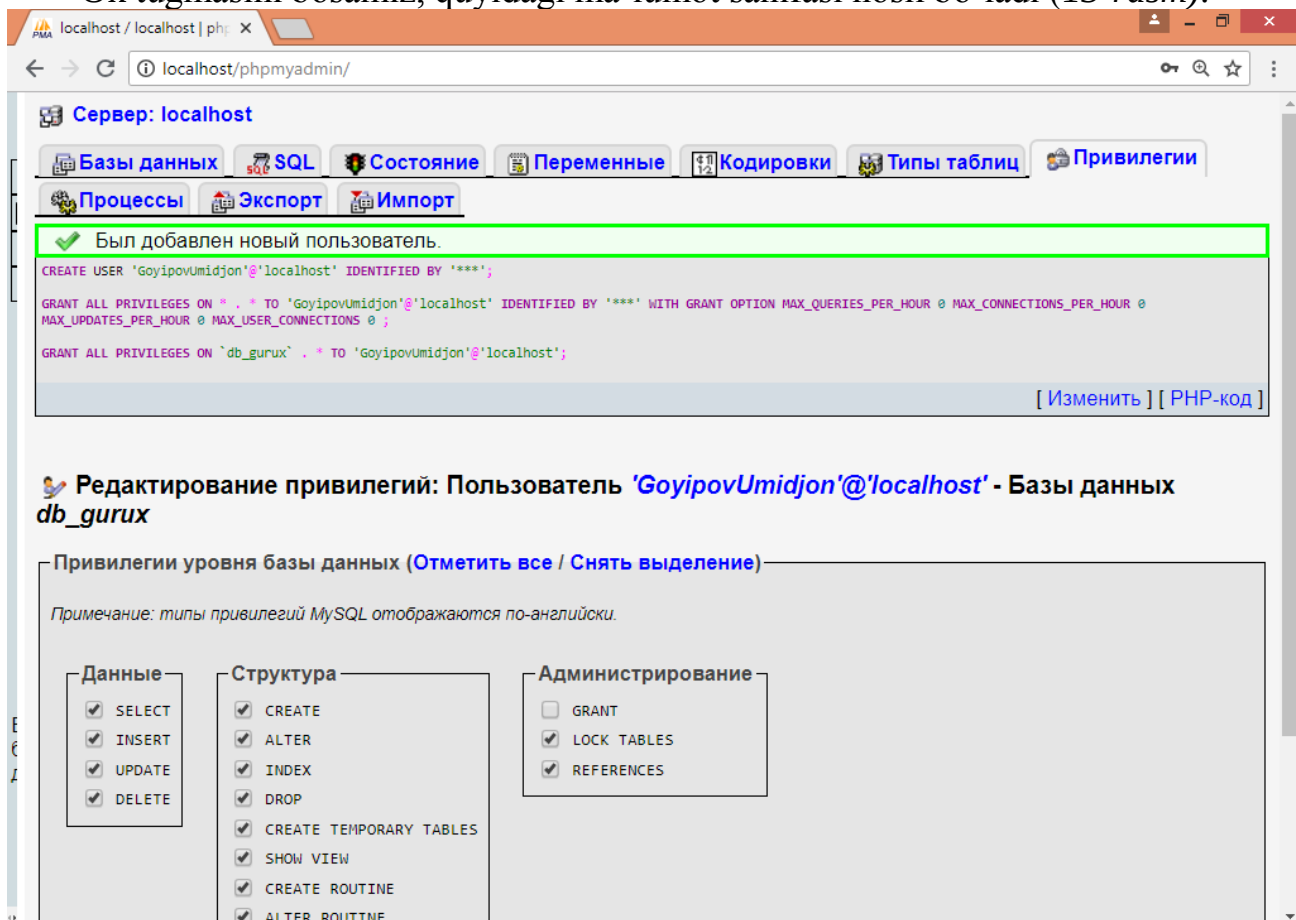
11-rasm

Sahifa quyi qismidan yaratilayotgan foydalanuvchi uchun huquqlarni masalan, barcha huquqlarni belgilaymiz (12-rasm).

12-rasm

Ok tugmasini bosamiz, quyidagi ma'lumot sahifasi hosil bo'ladi (13-rasm).

13-rasm

Tosphiqlar:

1. Variant bo'yicha berilgan topshiriqlarning ma'lumotlar ombori, ma'lumotlar ombori jadvalini va MO foydalanuvchisini yaratish.
2. Natijalarni tahlil qiling.
4. Bajarilgan ishlar bo'yicha hisobot tayyorlang.

Tosphiqlar variantlari:

1. Kutubxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
2. Avtopark ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
3. Maktab ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
4. Korxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
5. Oliy o'quv yurti ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
6. Minimarket ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
7. Do'kon ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
8. Kichik korxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
9. Futbol klubi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
10. Vokzal ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
11. Aeroport ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
12. Kafedra ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
13. Dekanat ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
14. Sport kompleksi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
15. Kasb hunar kolleji ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
16. Avto salon ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
17. Tuman ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
18. Shahar ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
19. Telefon tarmoq shaxobchasi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
20. Go'zallik saloni ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
21. Omborxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
22. Talabalar turar joyi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
23. Hokimiyat ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
24. Avtomobil saloni ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
25. Dorixona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
26. Kasalxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
27. Institut xodimlari ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
28. Web sayt uchun buyurtmalar ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
29. O'quv kursi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
30. Elektron kutubxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.

3-tajriba ishi

Mavzu: Internet magazin uchun MySQL so'rovlari bilan ishlovchi PHP buyruqlari bilan tanishish. mysql_connect va mysql_db_select operatorlari bilan ishlash. PHP sahifasi orqali ma'lumotlar bazasiga so'rovlarni tashkil etish. mysql_query operatori imkoniyatlari.

***Ishning maqsadi:** Talabalarga MySQL so'rovlari bilan ishlovchi PHP buyruqlarini o'rgatish hamda mysql_connect va mysql_db_select operatorlari yordamida MBga bog'lanish malakalarini hosil qilish. mysql_query operatori imkoniyatlari bilan tanishtirish.*

Nazariy ma'lumotlar

MySQL ma'lumotlar bazasiga WEB orqali PHP texnologiyasi yordamida so'rovlarni jo'natish algoritmi:

1. Foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni filtrlash va tekshirish.
2. MySQL tizimi bilan bog'lanishni o'rnatish. Agar urinish muvaffaqiyatsiz yakunlansa, mos xabar chiqaziladi va jarayon yakunlanadi.
3. MySQL tizimida ishlash uchun ma'lumotlar bazasini tanlash. Agar tanlash urinishi muvaffaqiyatsiz yakunlansa, mos xabar chiqaziladi va jarayon yakunlanadi. So'rovlarni qayta ishlash uchun bir vaqtning o'zida bir nechta ma'lumotlar bazasini ochishga ruxsat beriladi.
4. Tanlangan bazada so'rovlarni qayta ishlash (ma'lumotlarni qo'shish uchun interfeys yaratish, ma'lumotlar bazasiga ma'lumotlarni yozish, ma'lumotlar bazasida saqlanayotgan ma'lumotlarni foydalanuvchiga taqdim etish).
5. So'rovlarni qayta ishlash tugatilgandan so'ng ma'lumotlar bazasi tizimi bilan bog'lanishni yopish yoki tugatish.

1. Foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni filtrlash va tekshirish.

Avval foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumot atrofidagi tasodifan yozilgan barcha ortiqcha bo'sh belgilarni (probellarni) o'chirish zarur. Buning uchun trim() funksiyasini qo'llanadi.

1-misol.

trim(\$city);

Keyingi bosqich — foydalanuvchi barcha maydonlarni to'ldirganligini tekshirish. trim() funksiyasi yordamida o'zgaruvchilar tarkibidagi qiymatlar tahrirlangandan so'ng o'zgaruvchilarni qiymatiari mavjud yoki mavjud emasligi tekshiriladi:

2-misol.

```
if (!$stud_id) || !$name || !$surname || !$kurs || !$univ_id)
```

```
{
```

```
echo "Ko'rsatilgan maydonlar to'ldirilmagan. To'ldirish zarur bo'lgan maydonlarga  
ma'lumotlarni kiriting va qayta urinib ko'ring.";
```

```
exit;
```

```
}
```

Foydalanuvchi ma'lumotlarini MySQL ma'lumotlar bazasiga yozishdan avval addslashes() va stripslashes() funksiyalari yordamida tahrirlab olish mumkin.

htmlspecialchars() funksiyasi ma'lumotlarda uchraydigan ((&) ampersand, (<) kichik, (>) katta, (") ikkitalik qo'shtirnoq) belgilarini HTML kodirovkasiga o'tkazish uchun ishlatiladi.

2. MySQL tizimi bilan bog'lanishni o'rnatish.

mysql_connect() funksiyasi

mysql_pconnect() funksiyasi MySQL tizimi bilan bog'lanishni o'rnatadi. Sintaksisi:

```
int mysql_pconnect ([string xost [:port][:soketga yo'l] [, string foydalanuvchi_nomi] [,string  
parol])
```

yoki

```
resource mysql_pconnect ([server satri [,username satri[,password satri [, int new_link [, int  
client_flags]]]])
```

xost parametrda MySQL tizimining vakolatlar jadvalida ko'rsatilgan kompyuter xosti nomi beriladi. Bu nom MySQL ishlayotgan Web-serverga so'rovlarni yo'naltirish uchun ishlatiladi, biroq MySQL tizimiga masofadan turib ham bog'lanish mumkin. Xost nomi berilganda shart bo'lmagan parametrlari — port nomeri, soket(lokal xost uchun) yo'lini ham ko'rsatish mumkin. foydalanuvchi_nomi va parol parametrlari MySQL vakolatlari jadvalida berilgan foydalanuvchi nomi va paroli bilan mos tushishi kerak. Agar xost parametri berilmagan bo'lsa, mysql_pconnect() lokal xost bilan aloqani o'rnatishga harakat qiladi.

3-misol. MySQL bilan ochiq bog'lanish:

```
@ $db = mysql_pconnect("localhost", "goyipov", "12345");
```

Berilgan misolda localhost — kompyuter xost nomi, goyipov – foydalanuvchi nomi, 12345 esa — parol. mysql_pconnect() funksiyasi oldidan ishlatiladigan @ belgisi bog'lanish urinishi muvaffaqiyatsiz yakunlanganda chiqadigan xatolarni yashirish uchun ishlatiladi. Bu belgi die() funksiyasi chiqazadigan xatolar haqidagi xabarlarni almashtiradi.

Agar funksiyaga bir xil avvalgi parametrlar bilan ikki marta murojaat etilsa, yangi bog'lanish o'rnatilmaydi, lekin murojaat (ssil-ka)ni eski bog'lanishga qaytaradi. Bu holatga duch kelmaslik uchun, newlink parametri ishlatiladi. Bu parametr ixtiyoriy holatda yana bir bog'lanishni ochishga yordam beradi.

client_flags parametri — bu quyidagi konstantalarni kombinatsiyasi: MYSQL_CLIENT_COMPRESS (siqish protokolini ishlatadi), MYSQL_CLIENT_IGNORE_SPACE (funksiya nomidan so'ng probellarni o'qish uchun imkoniyat yaratadi), MYSQL_CLIENT_INTERACTIVE (bog'lanish yopilguncha-wait_timeout bilan birga — interactive timeout sekund kutadi).

new_link parametri PHP 4.2.0-versiyasidan, client_flags parametri esa PHP 4.3.0-versiyasidan boshlab qo'shilgan.

Tizim bilan bog'lanish agar mysql_close() funksiyasi yordamida yopilmagan bo'lsa, skript bajarilishi tugatilganda yopiladi.

4-misol. goyipov foydalanuvchisi uchun «12345» paroli bilan lokal serverdagi ma'lumotlar bazasiga bog'lanishni o'rnatamiz:

```
<?php  
$conn = mysql_pconnect("localhost", "goyipov", "12345")  
or die ("Bog'lanish o'rnatilmadi: mysql_error());  
echo "Bog'lanish o'rnatildi";  
?>
```

Natija: Bog'lanish o'rnatildi

Agar dastur turli xostlarda bir nechta MySQL tizimlari bilan bog'lanishni o'rnatasa, kerakli MySQL tizimiga mysql_pconnect() funksiyasi qaytargan bog'lanish identifikatoridan foydalanib so'rovlarni yo'llash mumkin.

5-misol.

```
<?php
$link1 = @mysql_pconnect("localhost", "goyipov", "12345") or die("localhost serveriga bog'lana olmadi!");
$link2 = @mysql_pconnect("www.birorhost.uz", "foydalanuvchi", "parol") or die("MySQL server ga bo'glana olmadi!");
?>
```

\$link1 va \$link2 identifikatorlari ma'lumotlar bazasiga so'rovlar bilan oxirgi murojaatni uzatadi.

Ko'p foydalanuvchilar muhitida tizim resurslarini tejash uchun mysql_pconnect() ni mysql_connect() bilan birgalikda ishlatish tavsiya etiladi. mysql_pconnect() funksiyasining parametr tiplanri va qaytaradigan qiymatiari mysql_connect() funksiyasi bilan mos tushadi, bittagina farqi mysql_connect() funksiyasi ma'lumotlar bazasiga doimiy bog'lanib turish uchun ishlatiladi.

3. MySQL tizimida ishlash uchun ma'lumotlar bazasini tanlash.

MySQL tizimiga muvaffaqiyatli bog'lanib boigandan so'ng, tizimda mavjud so'rovlar olib boriladigan ma'lumotlar bazasi tanlanadi. Bizning ma'lumotlar db_gurux ma'lumotlar bazasida saqlanmoqda. MySQL ma'lumotlar bazasidan foydalanish uchun avval db_gurux ma'lumotlar bazasi tanlanadi (aktivlashtiriladi).

PHP da buning uchun mysql_select_db funksiyasi ishlatiladi.

mysql_select_db() funksiyasi

Sintaksisi:

int mysql_select_db (string ma'lumotlar_bazasi_nomi [, int bog'lanish_identifikatori])

ma'lumotlar_bazasi_nomi parametrda tanlanishi lozim bo'lgan ma'lumotlar bazasi ko'rsatiladi, bog'lanish identifikatori parametrda esa bir nechta ochiq bog'lanishlardan ma'lumotlar_bazasi_nomi nomli bazaning bog'lanish identifikatori ko'rsatiladi.

Bu funksiya ma'lumotlar bazasini muvaffaqiyatli tanlaganda TRUE ni, aks holda FALSE ni qaytaradi.

6-misol. db_gurux ma'lumotlar bazasini tanlaymiz:

```
<?php
@mysql_connect("localhost", "goyipov", "12345")
or die ("Bog'lanish o'rnatilmadi");
echo "Bog'lanish o'rnatildi<br>";
@mysql_select_db("db_gurux")
or die ("db_gurux ma'lumotlar bazasi tanlanmadi!");
?>
```

Ma'lumotlar bazasiga bog'lana olmaganda yoki ma'lumotlar bazasini tanlamaganda brauzerda quyidagicha xabarlar chiqaziladi.

Natija: Bog'lanish o'rnatildi
db_gurux ma'lumotlar bazasi tanlanmadi!

Agar dasturda faqatgina bitta ma'lumotlar bazasi tanlanayotgan bo'lsa, uning identifikatorini saqlash shart emas. Lekin bir nechta ma'lumotlar bazasini tanlashda ularning qaytaradigan

identifikator-lari saqlanishi kerak. Chunki, keyinchalik kerakli bazaga so'rovlarni qayta ishlash uchun jo'natish imkoniyati mavjud bo'lsin. Agar identifikator ko'rsatilmagan bo'lsa, oxirgi tanlangan ma'lumotlar bazasi ishlatiladi.

mysql_close() funksiyasi

mysql_close() funksiyasi shart bo'lmagan bog'lanish_identifikatori parametri bilan bog'lanishni yopadi. Agar parametr berilmagan boisa, mysql_close() funksiyasi oxirgi ochiq bog'lanishni yopadi.

Sintaksisi:

int mysql_close ([int bog'lanish_identifikatori]) mysql_pconnect() funksiyasi yordamida o'rnatilgan ochiq bog'lanishni yopish shart emas.

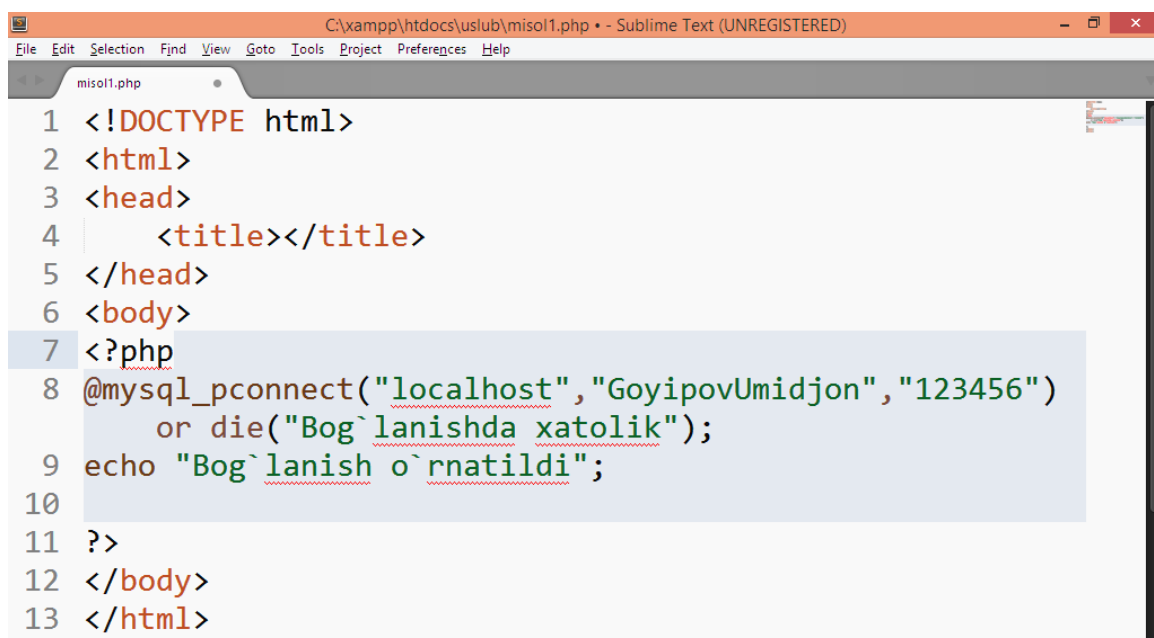
1-topshiriq: MySQL tizimi bilan bog'lanishni o'rnatish

Bajarish namunasi: Sublime daturini ishga tushiramiz. Misolimizda MB uchun foydalanuvchi nomi GoyipovUmidjon parol 123456 bo'lganini hisobga olib quyidagi buyruqlarni yozamiz.

```
<?php
```

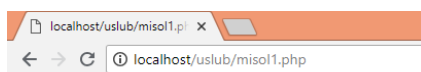
```
@mysql_pconnect("localhost","GoyipovUmidjon","123456") or die("Bog'lanishda xatolik");  
echo "Bog'lanish o'rnatildi";
```

```
?>
```


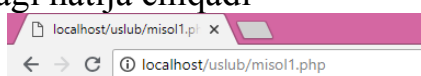
```
1 <!DOCTYPE html>  
2 <html>  
3 <head>  
4 <title></title>  
5 </head>  
6 <body>  
7 <?php  
8 @mysql_pconnect("localhost","GoyipovUmidjon","123456")  
   or die("Bog'lanishda xatolik");  
9 echo "Bog'lanish o'rnatildi";  
10  
11 ?>  
12 </body>  
13 </html>
```

Web brauzerda natijani ko'ramiz.

Bog'lanish o'rnatildi

Agar biror hatolik bo'lsa masalan foydalanuvchi parolini xato yani 123456 emas 1234 shaklida yozib qo'ysak quyidagi natija chiqadi

Bog'lanishda xatolik

2-topshiriq: Kerakli ma'lumotlar bazasini tanlang.

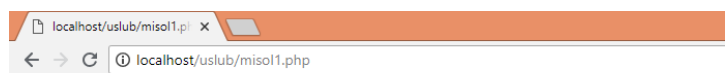
Bajarish namunasi: Oldingi yozgan dasturimizga quyidagi qo'shimchani kiritamiz.

```
@mysql_select_db("db_gurux")  
or die("db_gurux ma'lumotlar bazasi tanlanmadi!");  
echo "db_gurux bazasi tanlandi";
```



```
1 <!DOCTYPE html>  
2 <html>  
3 <head>  
4     <title></title>  
5 </head>  
6 <body>  
7 <?php  
8 @mysql_pconnect("localhost","GoyipovUmidjon","123456")  
9   or die("Bog`lanishda xatolik");  
10 echo "Bog`lanish o`rnatildi<br>";  
11 @mysql_select_db("db_gurux") or die("db_gurux  
12   ma'lumotlar bazasi tanlanmadi!");  
13 echo "db_gurux bazasi tanlandi";  
14 ?>  
15 </body>  
16 </html>
```

Natijada quyidagi ma'lumot chop etiladi.

Bog`lanish o`rnatildi
db_gurux bazasi tanlandi

Agar ma'lumotlar bazasi nomi db_gurux xato yozilsa ya'ni MBBT da mavjud bo'lmagan MB ko'rsatilsa quyidagi ma'lumot chop etiladi.

Bog`lanish o`rnatildi
db_gurux ma'lumotlar bazasi tanlanmadi!

Tosphiriqlar:

1. MySQL MBBTga bog'lanishni tashkil eting hamda variant bo'yicha berilgan topshiriqlarning ma'lumotlar omborini tanlang.
2. Natijalarni tahlil qiling.
4. Bajarilgan ishlar bo'yicha hisobot tayyorlang.

Tosphiriq variantlari:

1. Kutubxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
2. Avtopark ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
3. Maktab ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
4. Korxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
5. Oliy o'quv yurti ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
6. Minimarket ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
7. Do'kon ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
8. Kichik korxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
9. Futbol klubi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
10. Vokzal ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
11. Aeroport ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
12. Kafedra ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
13. Dekanat ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
14. Sport kompleksi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
15. Kasb hunar kolleji ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
16. Avto salon ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
17. Tuman ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
18. Shahar ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
19. Telefon tarmoq shaxobchasi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
20. Go'zallik saloni ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
21. Omborxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
22. Talabalar turar joyi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
23. Hokimiyat ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
24. Avtomobil saloni ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
25. Dorixona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
26. Kasalxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
27. Institut xodimlari ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
28. Web sayt uchun buyurtmalar ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
29. O'quv kursi ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.
30. Elektron kutubxona ma'lumotlar bazasi jadvalini yaratish.

4-tajriba ishi

Ishnidng mazmuni: Internet magazin sayti ma'lumotlar bazasida so'rovlarni tashkil etish. INSETRT, UPDATE va DELETE so'rovlari bilan ishlash. Internet magazin sayti formasi ma'lumotlarini ma'lumotlar ombori jadvaliga saqlash. MB jadvali ma'lumotlarini veb sahifada chop etish

Ishning maqsadi: Talabalarda PHP sahifasi orqali ma'lumotlar bazasiga so'rovlarni tashkil etish malakalarini hosil qilish. INSETRT, UPDATE va DELETE so'rovlari bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish. Forma ma'lumotlarni ma'lumotlar ombori jadvaliga saqlash va MB jadvali ma'lumotlarini veb sahifada chop etish malaka va ko'nikmalarini shakllantirish.

1-topshiriq: Talaba shaxshiy ma'lumotlarini sahifadan kiritish formasini yarating

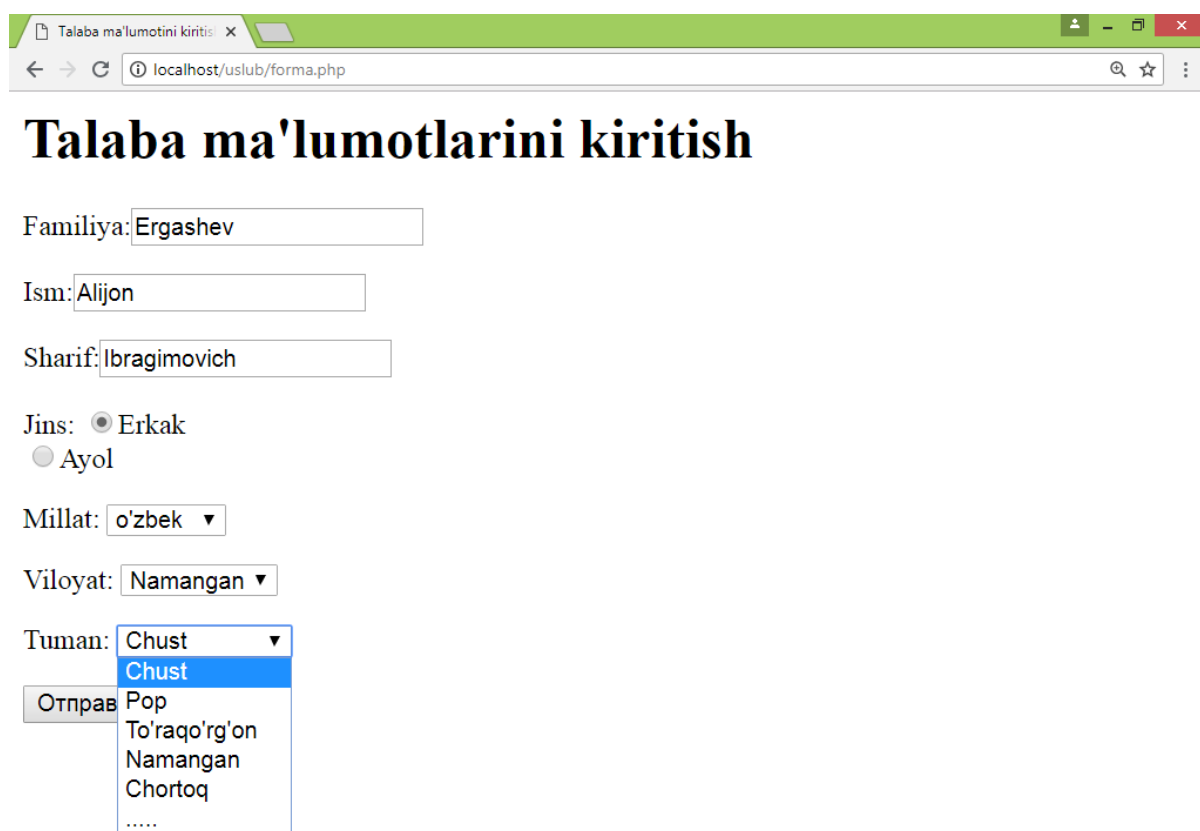
Bajarish namunasi: SublimeText muxarriri yordamida quyidagi HTML kodlanini yozib web forma yaratamiz.

```
<html>
<head>
<title>Talaba ma'lumotini kiritish sahifasi</title>
</head>
<body>
  <h1>Talaba ma'lumotlarini kiritish</h1>
  <form action="forma.php" method="POST">
    <p>Familiya:<input type="text" name="familiya"></p>
    <p>Ism:<input type="text" name="ism"></p>
    <p>Sharif:<input type="text" name="ism"></p>
    <p>Jins:
    <input type="radio" name="jins">Erkak<br/>
    <input type="radio" name="jins">Ayol<br/>
    </p>
    <p>Millat:
    <select>
      <option>o'zbek</option>
      <option>rus</option>
      <option>tojik</option>
      <option>boshqa</option>
    </select>
    </p>
    <p>Viloyat:
    <select>
      <option>Namangan</option>
      <option>Andijon</option>
      <option>Farg'ona</option>
      <option>Toshkent</option>
      <option>Jizzax</option>
      <option>.....</option>
    </select>
```

```

</p>
<p>Tuman:
<select>
    <option>Chust</option>
    <option>Pop</option>
    <option>To'raqo'rg'on</option>
    <option>Namangan</option>
    <option>Chortoq</option>
    <option>.....</option>
</select>
</p>
<input type="submit" name="saqlash">
</form>
</body>
</html>

```


Talaba ma'lumotlarini kiritish

Familiya:

Ism:

Sharif:

Jins: ☒ Erkak
☐ Ayol

Millat:

Viloyat:

Tuman:

Отправ

- Chust
- Pop
- To'raqo'rg'on
- Namangan
- Chortoq
-

2-topshiriq: *Web forma sahifasidan MySQL MBBT bilan bo'g'lanishni amalga oshiring.*

Bajarish namunasi: SublimeText muharriri yordamida quyidagi bog'lanish kodini yozamiz.

```

<?php
    @mysql_connect("localhost","goyipov","123456") or die("bog'lanishda xatolik");
    @mysql_select_db("db_gurux") or die("tanlashda xatolik");
?>

```

3-topshiriq: *Web forma sahifasidagi ma'lumotlarni MB jadvaliga saqlash so'rovini yozing*

Bajarish namunasi: SublimeText muharriri yordamida quyidagi dastur kodini yozamiz.

```
<html>
<head>
<title>Talaba ma'lumotini kiritish sahifasi</title>
</head>
<body>
    <?php
        @mysql_connect("localhost","goyipov","123456") or die("bog`lanishda xatolik");
        @mysql_select_db("db_gurux") or die("tanlashda xatolik");
    ?>
    <h1>Talaba ma'lumotlarini kiritish</h1>
    <?php
        if (isset($_POST['saqlash']))
        {
            if (isset($_POST['familiya'])) { $familiya=$_POST['familiya'];}
            if (isset($_POST['ism'])) { $ism=$_POST['ism'];}
            if (isset($_POST['sharif'])) { $sharif=$_POST['sharif'];}
            if (isset($_POST['jins'])) { $jins=$_POST['jins'];}
            if (isset($_POST['millat'])) { $millat=$_POST['millat'];}
            if (isset($_POST['viloyat'])) { $viloyat=$_POST['viloyat'];}
            if (isset($_POST['tuman'])) { $tuman=$_POST['tuman'];}

            if (isset($familiya) and isset($ism) and isset($sharif) and isset($millat) and isset($jins) and
            isset($viloyat) and isset($tuman))
            {
                $result=mysql_query("INSERT INTO `jadval_gurux` (`fam_talaba`, `ism_talaba`,
`sharif_talaba`, `jins_talaba`, `millat_talaba`, `viloyat_talaba`, `tuman_talaba`) VALUES ('$familiya',
'$ism', '$sharif', '$jins', '$millat', '$viloyat', '$tuman')");
            }
            else
            {
                echo "maydon to'liq emas";
            }
        }
    ?>
    <form action="forma.php" method="POST">
    <p>Familiya:<input type="text" name="familiya"></p>
    <p>Ism:<input type="text" name="ism"></p>
    <p>Sharif:<input type="text" name="sharif"></p>
    <p>Jins:
    <input type="radio" name="jins" value="Erkak">Erkak<br/>
    <input type="radio" name="jins" value="Ayol">Ayol<br/>
    </p>
    <p>Millat:
    <select name="millat">
        <option value="o'zbek">o'zbek</option>
        <option value="rus">rus</option>
        <option value="tojik">tojik</option>
        <option value="boshqa">boshqa</option>
    </select>
```

```

</p>
<p>Viloyat:
<select name="viloyat">
    <option value="Namangan">Namangan</option>
    <option value="Andijon">Andijon</option>
    <option value="Farg'ona">Farg'ona</option>
    <option value="Toshkent">Toshkent</option>
    <option value="Jizzax">Jizzax</option>
    <option value="boshqa">.....</option>
</select>
</p>
<p>Tuman:
<select name="tuman">
    <option value="Chust">Chust</option>
    <option value="Pop">Pop</option>
    <option>To'raqo'rg'on</option>
    <option>Namangan</option>
    <option>Chortoq</option>
    <option>.....</option>
</select>
</p>
<input type="submit" name="saqlash">
</form>

```

```

</body>
</html>

```

Talaba ma'lumotlarini kiritish

saqlandi

Familiya: Alisherov

Ism: Ibroxim

Sharif: Avazovich

Jins: ☒ Erkak
☐ Ayol

Millat: o'zbek

Viloyat: Namangan

Tuman: Pop

Отправить

Tosphiriqlar:

1. Variant bo'yicha berilgan topshiriq uchun MO jadvaliga ma'lumot qo'shish web formasini yarating va undan jadvalga ma'lumot saqlash dasturini yozing.
2. Natijalarni tahlil qiling.
4. Bajarilan ishlar bo'yicha hisobot tayyorlang.

5-TAJRIBA ISHI

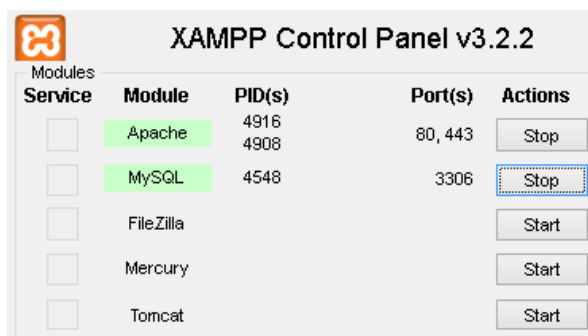
Ishning mazmuni: Wordpress CMSni lokal serverga o'rnatish. Wordpress CMS admin paneli bilan tanishish

Ishning maqsadi: Talabalarga Wordpress CMSni lokal serverga o'rnatish va. Wordpress ning admin paneli bilan ishlash bo'yicha ko'nikma va malakalarni hosil qilish.

1-topshiriq: Wordpress CMSni lokal serverga o'rnating.

Bajarish namunasi:

XAMPP tizimini ishga tushirib, Apache va MySQL qatrida startni bosib ularni faol qilamiz.

c:\xampp\htdocs\ manziliga “axborot.uz” katalogini yaratib unga wordpress tizimining ishchi fayllarini ko'chiramiz.

c:\xampp\htdocs\axborot.uz*.*			
Имя	Тип	Размер	Дата
↑ [..]		<папка>	19.01.2019 16:38
[wp-admin]		<папка>	19.01.2019 16:38
[wp-content]		<папка>	19.01.2019 16:37
[wp-includes]		<папка>	19.01.2019 16:37
license	txt	19 935	03.01.2019 16:24
wp-activate	php	6 878	13.12.2018 01:30
wp-login	php	37 296	13.12.2018 00:28
wp-settings	php	17 421	23.10.2018 07:04
wp-comments-post	php	1 889	02.05.2018 22:11
wp-signup	php	30 091	29.04.2018 23:10
readme	html	7 415	18.03.2018 16:13
wp-trackback	php	4 620	23.10.2017 22:12
wp-load	php	3 306	22.08.2017 11:52
wp-cron	php	3 669	20.08.2017 04:37
wp-mail	php	8 048	11.01.2017 05:13
wp-links-opml	php	2 422	21.11.2016 02:46
xmlrpc	php	3 065	31.08.2016 16:31
wp-blog-header	php	364	19.12.2015 11:20
wp-config-sample	php	2 853	16.12.2015 09:58
index	php	418	25.09.2013 00:18

Brauzerni ishga tushiramiz va unga quyidagi manzilni kiritamiz: localhost/phpmyadmin/
Bu muhitda yangi axborot nomli ma'lumotlar bazasini yaratamiz. Привилегии bo'limidan yangi foydalanuvchi yaratib

Базы данных SQL Состояние Учетные записи пользователей

Базы данных

Создать базу данных

axborot utf8_general_ci **Создать**

Фильтры

Содержит слово:

Привилегии bo'limidan yangi foydalanuvchi yaratib unga login, parol va huquqlarni beramiz.

Имя пользователя: admin_axborot

Имя хоста: localhost

Пароль: ... **Strength**

Подтверждение:

Модуль аутентификации:

Создать пароль: **Генерировать**

☒ Данные	☒ Структура	☒ Администрирование
☒ SELECT	☒ CREATE	☒ GRANT
☒ INSERT	☒ ALTER	☒ SUPER
☒ UPDATE	☒ INDEX	☒ PROCESS
☒ DELETE	☒ DROP	☒ RELOAD
☒ FILE	☒ CREATE TEMPORARY TABLES	☒ SHUTDOWN
	☒ SHOW VIEW	☒ SHOW DATABASES
	☒ CREATE ROUTINE	☒ LOCK TABLES
	☒ ALTER ROUTINE	☒ REFERENCES
	☒ EXECUTE	☒ REPLICATION CLIENT
	☒ CREATE VIEW	☒ REPLICATION SLAVE
	☒ EVENT	☒ CREATE USER
	☒ TRIGGER	

Браузер qidiruv maydoniga <http://localhost/axborot.uz> qatorini kiritib ishga yuklaymiz.

Welcome to WordPress. Before getting started, we need some information on the database. You will need to know the following items before proceeding.

1. Database name
2. Database username
3. Database password
4. Database host
5. Table prefix (if you want to run more than one WordPress in a single database)

We're going to use this information to create a `wp-config.php` file. **If for any reason this automatic file creation doesn't work, don't worry. All this does is fill in the database information to a configuration file.** You may also simply open `wp-config-sample.php` in a text editor, fill in your information, and save it as `wp-config.php`. Need more help? [We got it.](#)

In all likelihood, these items were supplied to you by your Web Host. If you don't have this information, then you will need to contact them before you can continue. If you're all ready...

Let's go!

Let's go! Tugmasin bosamiz.

Below you should enter your database connection details. If you're not sure about these, contact your host.

Database Name	wordpress	The name of the database you want to use with WordPress.
Username	username	Your database username.
Password	password	Your database password.
Database Host	localhost	You should be able to get this info from your web host, if localhost doesn't work.
Table Prefix	wp_	If you want to run multiple WordPress installations in a single database, change this.
Submit		

Database Name maydoniga “axborot”, Username qatoriga “Admin_axborot”, Password maydoniga baza foydalanuvchisida ko’rsatilgan parol kiritilib Submit tugmasi bosiladi.

Below you should enter your database connection details. If you're not sure about these, contact your host.

Database Name	axborot	The name of the database you want to use with WordPress.
Username	admin_axborot	Your database username.
Password	123	Your database password.
Database Host	localhost	You should be able to get this info from your web host, if localhost doesn't work.
Table Prefix	wp_	If you want to run multiple WordPress installations in a single database, change this.
Submit		

All right, sparky! You've made it through this part of the installation. WordPress can now communicate with your database. If you are ready, time now to...

Run the installation

Run the installation bosiladi

Welcome

Welcome to the famous five-minute WordPress installation process! Just fill in the information below and you'll be on your way to using the most extendable and powerful personal publishing platform in the world.

Information needed

Please provide the following information. Don't worry, you can always change these settings later.

Site Title

Username

Usernames can have only alphanumeric characters, spaces, underscores, hyphens, periods, and the @ symbol.

Password

KXVLqFuBpWzf(kCOL*

Hide

Strong

Important: You will need this password to log in. Please store it in a secure location.

Your Email

Double-check your email address before continuing.

Search Engine Visibility

☐ Discourage search engines from indexing this site

It is up to search engines to honor this request.

Install WordPress

Quyidagicha to'ldiriladi

Welcome

Welcome to the famous five-minute WordPress installation process! Just fill in the information below and you'll be on your way to using the most extendable and powerful personal publishing platform in the world.

Information needed

Please provide the following information. Don't worry, you can always change these settings later.

Site Title

Talaba yangiliklari

Username

umid

Usernames can have only alphanumeric characters, spaces, underscores, hyphens, periods, and the @ symbol.

Password

123

Hide

Very weak

Important: You will need this password to log in. Please store it in a secure location.

Confirm Password

☒ Confirm use of weak password

Your Email

umid@umail.uz

Double-check your email address before continuing.

Search Engine Visibility

☒ Discourage search engines from indexing this site

It is up to search engines to honor this request.

Install WordPress

Install WordPress tugm,asi bosiladi.Quyidagi oyna chioqsa demak hammasi joyida

Success!

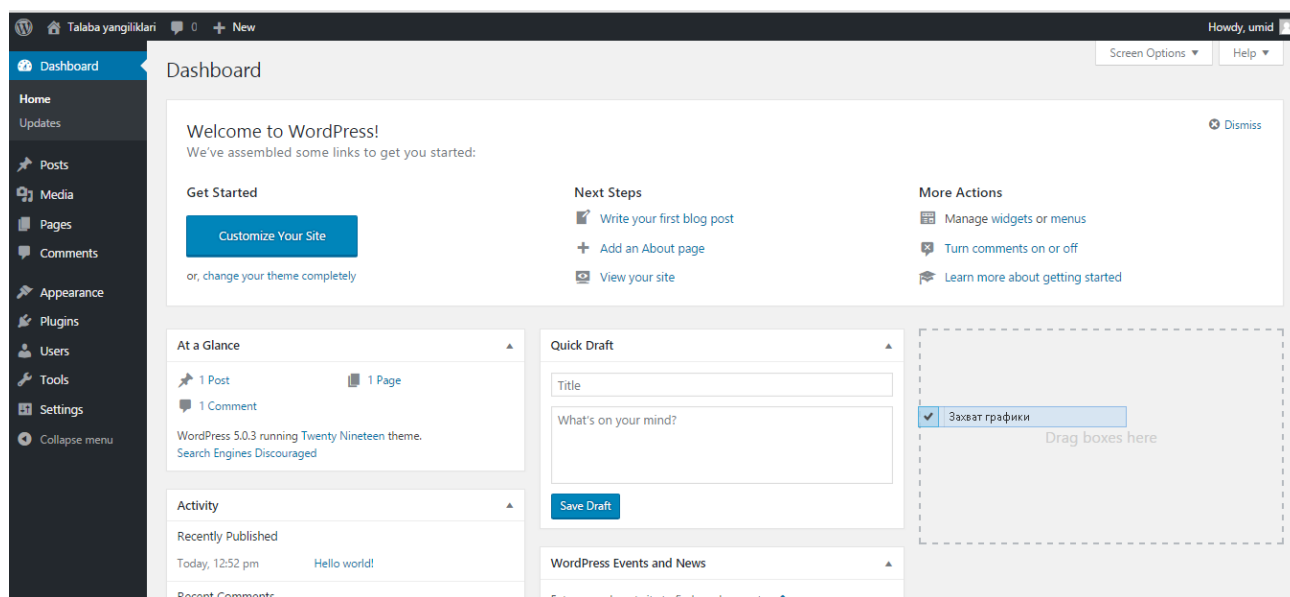
WordPress has been installed. Thank you, and enjoy!

Username umid

Password *Your chosen password.*

Log In

Login parol bilan satyr boshqaruv paneliga kirish mumkin

Topshiriqlar

1. Wordpress CMSni local serverga o'rnatish.
2. Wordpress ishchi muhitini va admin panelini o'rganish.

6-TAJRIBA ISHI

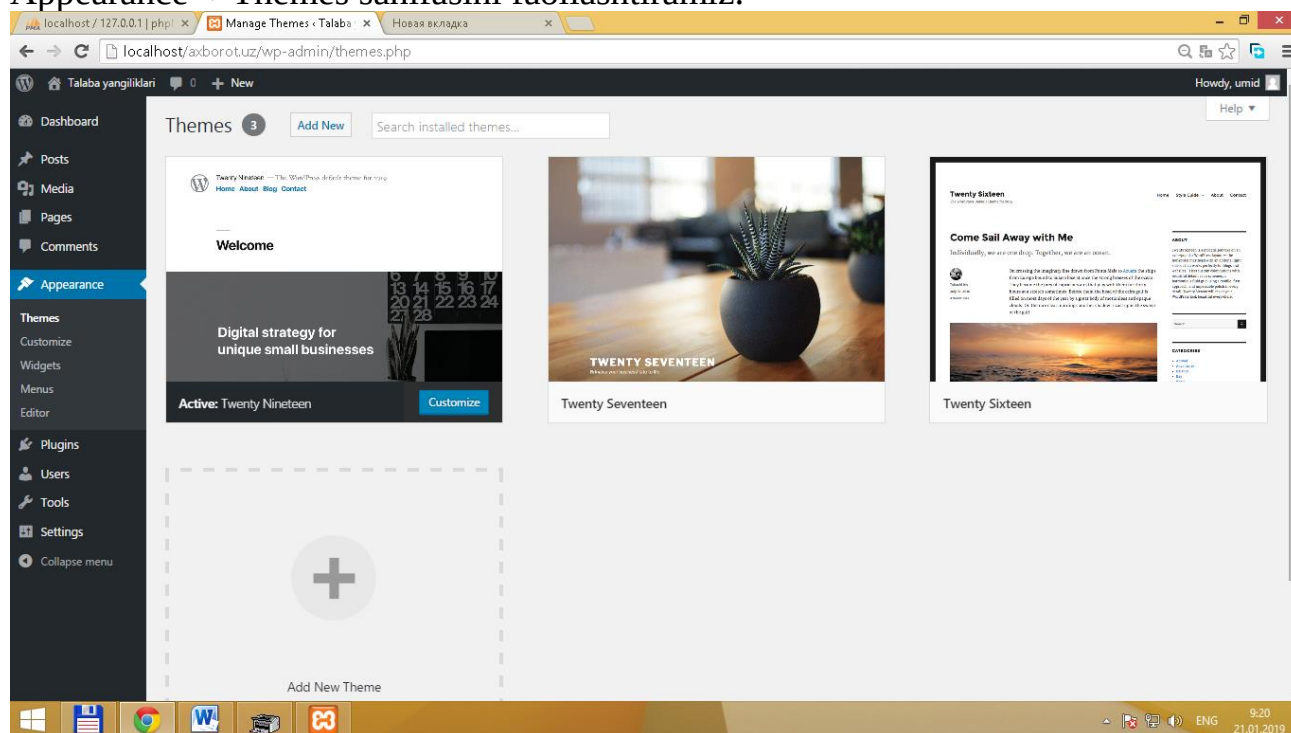
Ishning mazmuni: Wordpress CMSda temalar o'rnatish va sozlash

Ishning maqsadi: Talabalarda Wordpress CMSda temalar o'rnatish va sozlash malakalarini hosil qilish.

Topshiriq: Sayt shablonini sozlang.

Bajarish namunasi:

Appearance -> Themes sahifasini faollashtiramiz.

AddNew tugmasini bosiladi va hosil bo'lgan oynadan Upload Theme tugmasi bosiladi. Tanlash tugmasi yordamida Shablon fayli joylashgan arxiv faylini yuklab va Install Now tugmasini bosiladi.

Выберите файл education-hub.1.6.zip Install Now

Theme muvaffaqiyatli o'rnatilganini bildiruvchi habar paydo bo'ladi.

Installing Theme from uploaded file: education-hub.1.6.zip

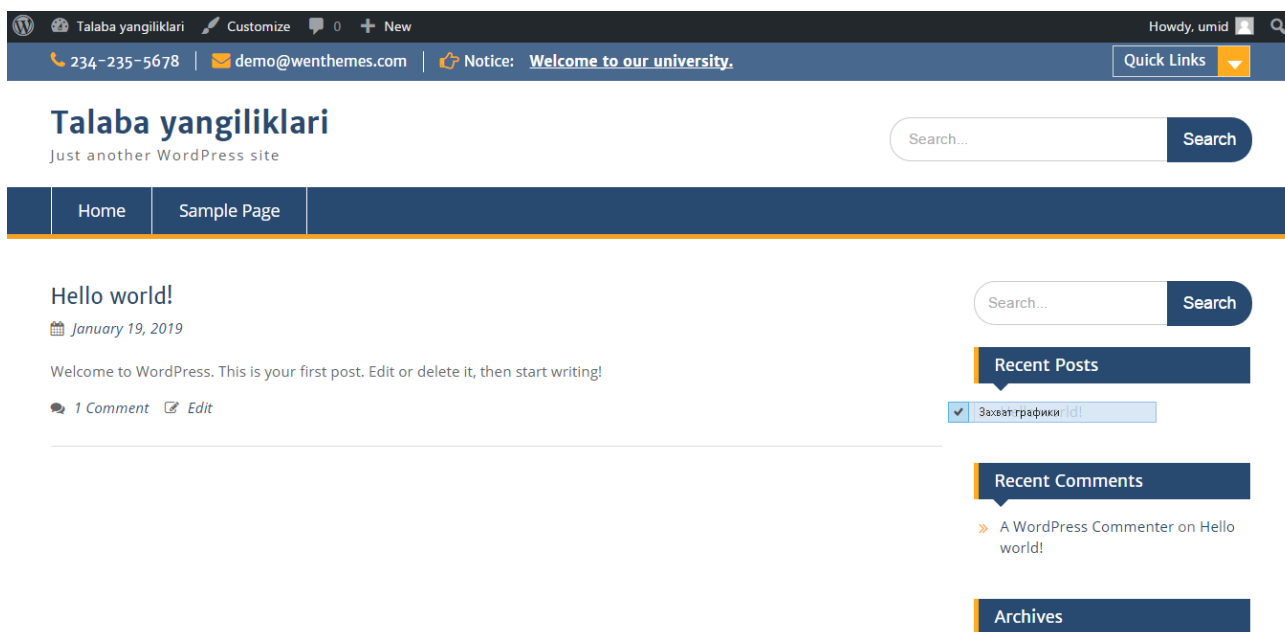
Unpacking the package...

Installing the theme...

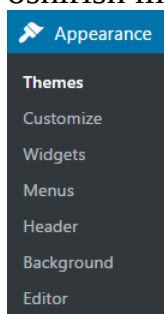
Theme installed successfully.

[Live Preview](#) | [Activate](#) | [Return to Themes page](#)

Undan Activate tugmasini bosib shablon faollashtiriladi. Shablonimiz WordPress shablonlari qatoridan joy egallaydi. Visit site tugmasi yordamida saytni ko'rish mumkin.

Boshqaruv panelidagi Appearance bo'limi yordamida shablon sozlanamalarini amalga oshirish mumkin.

Topshiriq: Berilgan variant bo'yicha sayt shablonini o'rnating va sozlang.

7-TAJRIBA ISHI

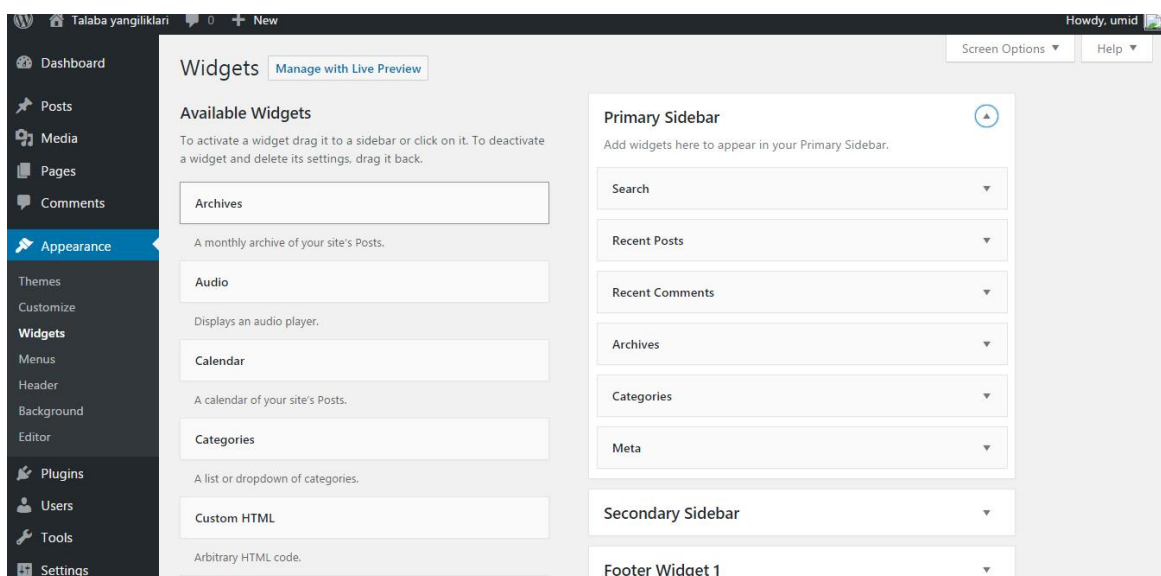
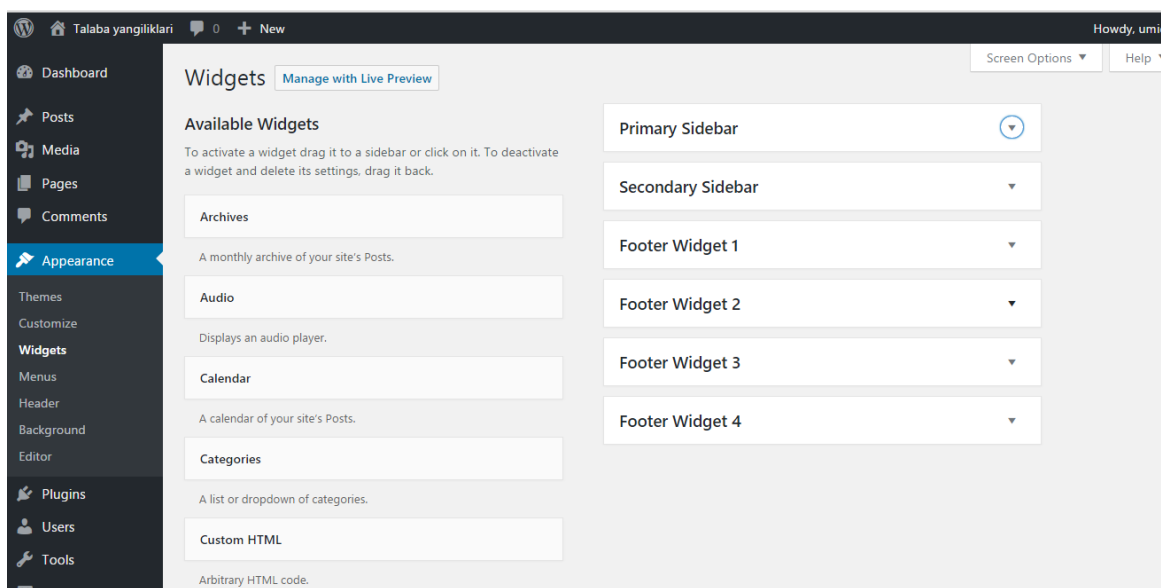
Ishning mazmuni: Wordpress CMSda vidjetlarni sozlash, menyu yaratish va sozlash

Ishning maqsadi: Talabalarda Wordpress CMSda vidjetlarni sozlash, menyu yaratish va sozlash bo'yicha malaka va ko'nikmalarni hosil qilish.

Topshiriq: Sayt vidjetini sozlang.

Bajarish namunasi:

Boshqaruv panelidagi **Appearance** bo'limidan **Widgets** tugmasini tanlaymiz. Quyidagi oyna hosil bo'ladi.

Chap ustunda tayyor obyektlar, o'ng ustunda esa sayt shabloni bo'yicha konetentlar keltirilgan. O'ng ustundagi obyektlardan keraklisini chap tomondagi obyektlarga ko'chirish mumkin. Masalan, Gallery obyektini Primary Sidebar kontemtiga joylashtirib unga fotolar yuklaymiz.

Gallery

Title:

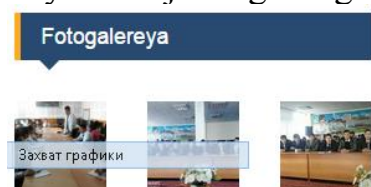
Fotogalereya

Edit Gallery

Delete

Save

Saytda vidjetidagi o'zgarishni ko'rish mumkin.

Quyidagi o'zgartirishlarni bajaramiz.

Search: Qidirish

Title:

Qidirish

Delete

Done

Save

Recent Posts

Title:

So'ngi maqolalar

Number of posts to show:

5

☐ Display post date?

Delete

Save

Recent Comments

Title:

So'ngi izoxlar

Number of comments to show:

5

Delete

Save

Qidirish

Search...

Search

So'ngi maqolalar

» Hello world!

So'ngi izoxlar

» A WordPress Commenter on Hello world!

Arxiv

» January 2019

☒ Захват графики

Bo'limlar

» Uncategorized

Meta

Menyu sozlanmali uchun **Menu** sahifasini faollashtiramiz

Menus

Manage with Live Preview

Screen Options

Help

Edit Menu

Edit your menu below, or [create a new menu.](#)

Pages

Most Recent

View All

Search

☐ Sample Page

Add to Menu

Posts

Custom Links

Categories

Menu Name

Create Menu

Give your menu a name, then click Create Menu.

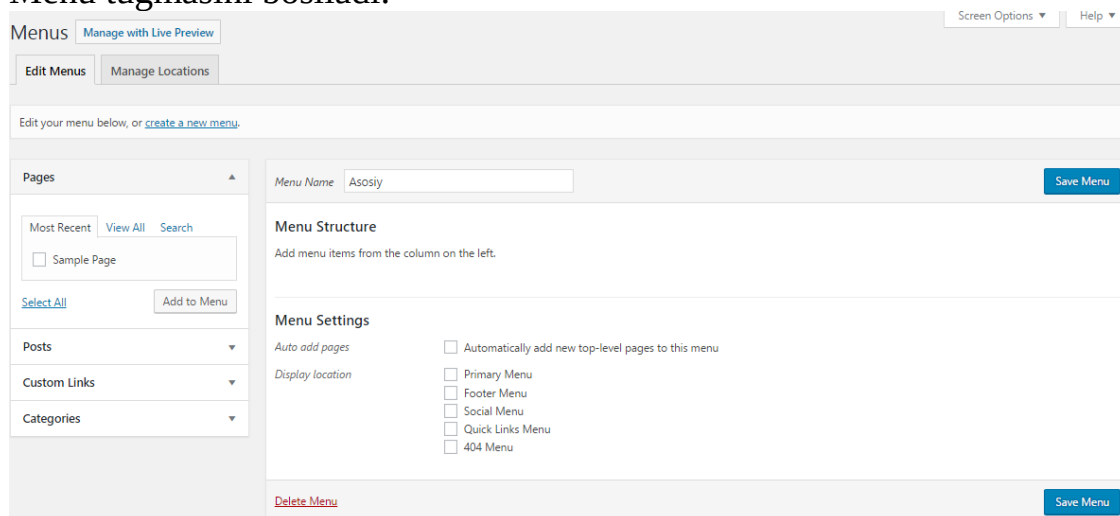
Create Menu

☒ Захват графики

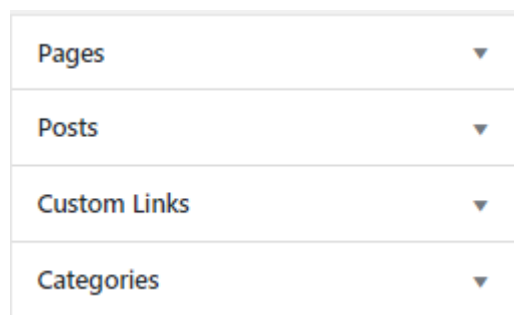
Manage with Live Preview

tugmasini bosib sozlashni yanada qulayroq ko'rinishini faollashtirib olish mumkin.

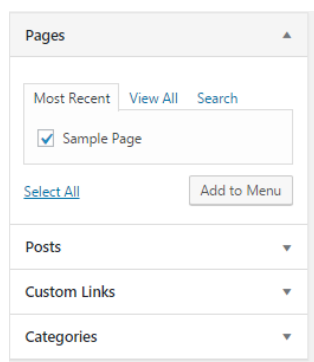
Bu yerda bajarilgan sozlanmalar to'g'ridan-to'g'ri ko'rinib turishi mumkin. Biz hozirch ashu oynadan foydalanamiz. Menu name qatoriga yangi menyu uchun nom berib Create Menu tugmasini bosiladi.

Menu Structure bo'limiga chap jomonda joylashgan obyektlarni ko'chirib olib o'tish mumkin. Bu menyu shu obyektlarga yo'l ko'rsatadi deganidir. Bizda hozircha quyidagi obyektlar bor.

Pages bolimini faollashtirsak undagi birgina Sample page sahifasi namoyon bo'ladi. Shu sahigani belgilaymiz va Add to Menu tugmasini bosamiz.

Yaratgan menyuyimizda birgina **SamplePage** obykti hosil bo'ldi. Endi uni biror kontentga o'rnatish kerak. Masalan, **Primary menu** ni belgilab o'zgarishni **Save** tugmasi yordamida saqlaymiz. Bu biz uchun aslida foydali emas. Asosiy menyu kategoriyalar bo'yicha bo'lgani yaxshi.

Topshiriq: Berilgan mavzu bo'yicha sayt shablonini sozlang.

8-TAJRIBA ISHI

Ishning mazmuni: Wordpress CMSda rubrikalar, sahifalar yaratish. Wordpress CMSda maqolalar qo'shish va ularga murojaatlar.

Ishning maqsadi: Talabalarda Wordpress CMSda rubrikalar, sahifalar hamda maqolalarni yaratish va ularga murojaatlar quyish bo'yicha malaka va ko'nikmalarni hosil qilish.

Topshiriq: Sayt uchun rubrikalar, sahifalar va maqolalar qo'shing.

Bajarish namunasi:

Boshqaruv panelidagi Posts bo'limidan Categories tugmasini tanlaymiz. Quyidagi oyna hosil bo'ladi.

Categories

Add New Category

Name

The name is how it appears on your site.

Slug

The "slug" is the URL-friendly version of the name. It is usually all lowercase and contains only letters, numbers, and hyphens.

Parent Category

None

Categories, unlike tags, can have a hierarchy. You might have a Jazz category, and under that have children categories for Bebop and Big Band. Totally optional.

Description

The description is not prominent by default; however, some themes may show it.

Add New Category

Bulk Actions

Apply

☐	Name	Description	Slug	Count
☐	Uncategorized	—	uncategorized	1

Bulk Actions

Apply

1 item

Note:

Deleting a category does not delete the posts in that category. Instead, posts that were only assigned to the deleted category are set to the category **Uncategorized**.

Categories can be selectively converted to tags using the [category to tag converter](#).

✓ Захват графики

Hozircha bizda birgina Uncategorized kategoriyasi mavjud. Saytimiz mazmunidan kelib chiqib kategoriyalarni yaratamiz.

Add New Category

Name

Sayt haqida

The name is how it appears on your site.

Slug

Sayt haqida

The "slug" is the URL-friendly version of the name. It is usually all lowercase and contains only letters, numbers, and hyphens.

Parent Category

None

Categories, unlike tags, can have a hierarchy. You might have a Jazz category, and under that have children categories for Bebop and Big Band. Totally optional.

Description

The description is not prominent by default; however, some themes may show it.

Add New Category

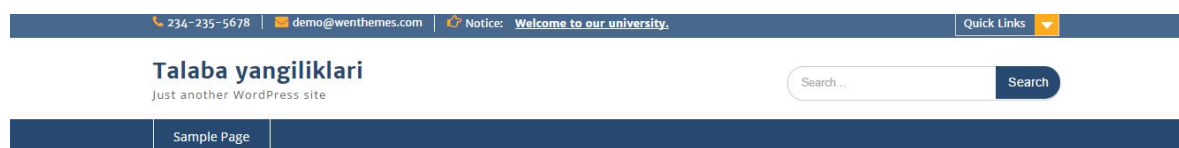
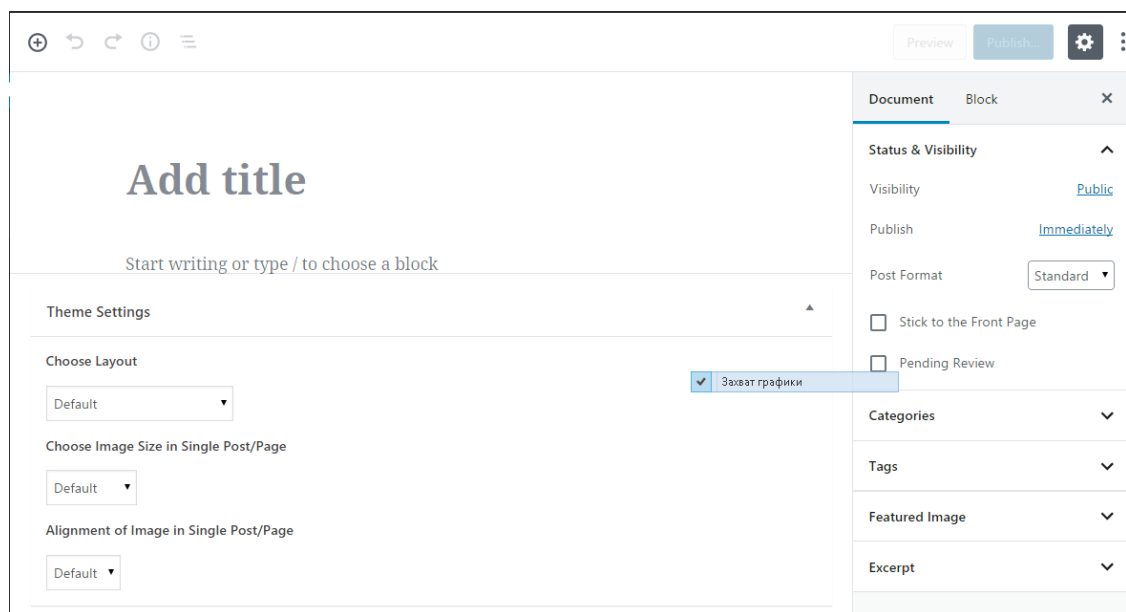
Bulk Actions

Apply

☐	Name	Description	Slug	Count
☐	Dars jadvallari	—	dars-jadvallari	0
☐	Foydali maslaxatlar	—	foydali-maslaxatlar	0
☐	Kutubxona	—	kutubxona	0
☐	— Ilmiy adabiyotlar	—	ilmiy-adabiyotlar	0
☐	— Badiiy adabiyotlar	—	badiiy-adabiyotlar	0
☐	Yangiliklar	—	yangiliklar	0
☐	— Jahon	—	jahon	0
☐	— O'zbekiston	—	ozbekiston	0
☐	— Institut yangiliklari	—	institut-yangiliklari	0
☐	Uncategorized	—	uncategorized	1

✓ Захват графики

Har bir kategoriya uchun maqolalar joylashtiramiz. Buning uchun Posts Bo'limidagi Add New tugmasini bosamiz. Quyidagi sahifa paydo bo'ladi.

OLISDAGI KO'NGILLAR TUTASHDI

January 21, 2019 umid

Institut yangiliklari Edit

2019 yil 15 yanvar kuni institut 3-binosi katta majlislar zalida harbiylar ishtirokida O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tashkil topganligining 27 yilligi va Vatan himoyachilari kuni bayrami munosabati bilan "Mening akam - vatan himoyachisi" shiori ostida "Namangan - Xorazm" videokonferensiyasi tashkil etildi. Namangan viloyati hokimligi tomonidan viloyat mudofaa ishlari boshqarmasi, O'zbekiston yoshlar ittifoqi viloyat kengashi va boshqa qator tashkilotlar hamkorligida tashkil etilgan videomuloqotga Namangan va Xorazm viloyatlarida yig'itlik burchini o'tayotgan askarlar hamda ularning ota-onalari, do'stlari, ommaviy axborot vositalari vakillari taklif etildi. Tadbirda yakunida konsert dasturi namoyish etildi. Mazkur videokonferensiyada Yoshlar bilan ishlash bo'yicha prorektor G'Shermatov, barcha yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosarlari hamda 51 nafar talabalar ishtirok etdilar.

Qidirish

Search...

Search

So'ngi maqolalar

- OLISDAGI KO'NGILLAR TUTASHDI
- Hello world!

So'ngi izoxlar

- A WordPress Commenter on Hello world!

Arxiv

- January 2019

Topshiriq: Berilgan mavzu bo'yicha sayt uchun kategoriyalar, sahifalar va maqolalar qo'shing.

Topshiriq variantlari

№	Topshiriq mavzusi
1.	Taom buyurtmalari uchun interaktiv web sayt yaratish
2.	Obyektga yo'naltirilgan dasturlash fani bo'yicha o'rgatuvchi dinamik web sayt yaratish
3.	Passport bo'limi uchun online navbat web saytini yaratish
4.	Mashina nosozliklarini aniqlash va sozlash bo'yicha nexia1.uz dinamik web saytini yaratish
5.	"Dilafruz.uz" o'quv markazi interaktiv web saytini yaratish
6.	Elektron dorixona web saytini yaratish
7.	Online o'quv kursi web saytini yaratish
8.	Chevarchilik bo'yicha dinamik web sayt yaratish
9.	Online jurnal web saytini yaratish
10.	Migren kasalligi va uni davolashga oid migren.uz dinamik sayt yaratish
11.	Energetika va sanoatni axborotlashtirish fakulteti dinamik veb saytini yaratish
12.	Onalarga maslahat beruvchi onagamaslahat.uz dinamik saytini yaratish
13.	"Soglom ona-soglom bola" mavzusida ayollar sog'lomlashtirish sportiga oid sportona.uz dinamik saytini yaratish
14.	Web dasturlash bo'yicha o'rgatuvchi dinamik web sayt yaratish
15.	Abituriyentlar uchun "abituriyent.uz" web saytini yaratish
16.	Andijon viloyati turizmi uchun dinamik web saytini yaratish
17.	Aeroprt visa rejimini rasmiylashtirish web saytini yaratish
18.	Tamaki chekish va uning zarari haqida chekmaulasan.uz dinamik saytini yaratish
19.	Aviachipta rasmiylashtirish web saytini yaratish
20.	Xalq ta'limi tizimi uchun ma'lumotlar bazasi web saytini yaratish
21.	JavaScrip tilini o'rgatishga mo'ljallangan dinamik web saytini yaratish
22.	Pasport stoli uchun online navbat web saytini yaratish
23.	Kasalxonada online navbat tizimi web saytini yaratish
24.	Ingliz tili o'rgatishga mo'ljallangan web sayt yaratish
25.	O'zbek milliy liboslari dinamik saytini yaratish
26.	Taomga buyurtma beruvchi taomnoma.uz web saytini yaratish
27.	Online do'kon web saytini yaratish
28.	Kutubxona avtomatlashgan tizimi web saytini yaratish
29.	Yangiqo'rg'on tumani web saytini yaratish
30.	Fanlar akademiyasi rasmiy web saytini yaratish
31.	Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari kafedrasining dinamik web saytini yaratish
32.	Virtual qabulhona saytini yaratish
33.	Informatika va axborot texnologiyalari kafedrası dinamik web saytini yaratish
34.	Dorixona uchun avtomatlashgan tizim web saytini yaratish
35.	Dang'ara tumani dinamik web saytini yaratish
36.	Yurak kasalliklarini oldini olish bo'yicha soglomyurak.uz dinamik web saytini yaratish
37.	Gripp kasalligini oldini olish bo'yicha antigrip.uz dinamik web saytini yaratish

38.	O'zbekistonda ishlab chiqariluvchi avtomobillar haqida dinamik web sayt yaratish
39.	Namangan viloyatining me'moriy yodgorliklari haqida dinamik veb sayt yaratish
40.	Uchqo'rg'on yog'-moy zavodi haqida dinamik web sayt yaratish
41.	Fizika faniadan "Elektr" bo'limi uchun virtual web sayt yaratish
42.	Baliqchi tumani haqida baliqchi.uz dinamik web saytini yaratish
43.	Gullar va ularni parvarishlash mavzusidagi dinamik web sayt yaratish
44.	Uchqo'rg'on tumani dinamik web saytini yaratish
45.	Mexmonxona uchun joy band qilish web saytini yaratish
46.	Uychi tumani dinamik web saytini yaratish
47.	Pop tumani web saytini yaratish
48.	Chortoq tumani dinamik web saytini yaratish
49.	Farzand tarbiyasiga oid onalarga maslahat beruvchi dinamik web sayt yaratish
50.	Institutlarda arxiv uchun xujjatlarni ro'yxatga olishni avtomatlashtiruvchi web saytini yaratish

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ryabsev M.A., Xakimov U.B. “Web dizayn san’ati”. Oq’uv qo’llanma. «Faylasuflar» nashriyoti. Toshkent – 2014
2. Zakirova T.A., Ibragimov E. U., Masharipov A.K., Musayeva M.A. “Web–dasturlash”. Darslik. Toshkent–2010
3. Nikolay Proxorenok. “HTML, JavaScript, PHP i MySQL”. Sank Peterburg-2010 g.

4. Internet saytlari

www.lesson.itportal.uz

www.ziyonet.uz

www.google.com

